ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

ГОДИШЕН ДОКЛАД 2018

Building bridges

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА
ГОДИШЕН ДОКЛАД 2018

Рисунка: Анри Кулев

© Център за изследване на демокрацията, 2019
София 1113, ул. „Александър Жендов" 5

Център за изследване на демокрацията

Прокарване на мостове между науката и политиката

Създаден в края на 1989 г., Центърът за изследване на демокрацията е интердисциплинарен институт, който работи за развитието на демократичните ценности и пазарната икономика. Центърът е независима организация, която подкрепя процеса на реформи в България чрез мобилизиране на гражданското общество и въздействие върху обществените политики.

Целите на Центъра са:

- **да осигури институционална среда за формиране на ефективни обществени политики за добро управление, спазване на основните права и свободи и активна роля на България в европейските интеграционни процеси;**
- **да инициира и подкрепя институционалните реформи в страната и Европейския съюз в областта на правосъдието и вътрешния ред;**
- **да съдейства за институционалното и организационното укрепване на нестопанския сектор в България;**
- **да осъществява мониторинг и оценява риска за функционирането на институциите и принципите на демокрацията и пазарната икономика.**

„Прокарването на мостове" е утвърден метод за обединяване усилията за социална промяна и създаване на нови партньорства. Центърът за изследване на демокрацията започна своето съществуване като аналитичен център, но през последното десетилетие той се утвърди не само като генератор на идеи, а и като активен участник във формирането и осъществяването на редица обществени политики. Центърът е партньор за България на редица европейски институции, мрежи и инициативи като Агенцията на Европейския съюз за основните права и Годишната оценка на световната конкурентоспособност на Института за развитие на управлението в Швейцария.

Центърът за изследване на демокрацията е инициатор и движеща сила на социалната промяна в няколко области, традиционно смятани за запазена територия на държавните институции като разработване и мониторинг на антикорупционни политики и практики и реформи в сектора на националната сигурност, вкл. анализ и противодействие на конвенционалната и организираната престъпност. Усилията на Центъра са насочени и към формирането на нова култура на сътрудничество и доверие в обществена среда с наследена фрагментация и непрозрачност, което е също толкова важно, колкото и реализирането на конкретни социални цели и проекти.

Център за изследване на демокрацията
София 1113, ул. „Александър Жендов" 5
тел.: (+359 2) 971 3000
факс.: (+359 2) 971 2233
csd@online.bg
www.csd.bg

Съдържание

УВОД 7

ЧАСТ ПЪРВА: ПРОГРАМИ 9

ПРАВНА ПРОГРАМА 11
I. ПРЕСТЪПНОСТ И ПРАВОСЪДИЕ 12
II. ЖЕРТВИ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ 14
III. ИНТЕГРАЦИЯ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ 15
IV. ОСНОВНИ ПРАВА 16

ИКОНОМИЧЕСКА ПРОГРАМА 19
I. ЕНЕРГИЙНО УПРАВЛЕНИЕ, ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ И ПРЕХОД КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО БЪДЕЩЕ 20
II. ОЦЕНКА И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА РУСКОТО ИКОНОМИЧЕСКО И МЕДИЙНО ВЛИЯНИЕ В ЕВРОПА 23
III. РЕГИОНАЛНО И ЕВРОПЕЙСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО В ОБЛАСТТА НА ДОБРОТО УПРАВЛЕНИЕ И АНТИКОРУПЦИЯТА 26
IV. МЕРКИ СРЕЩУ СКРИТАТА ИКОНОМИКА И НЕДЕКЛАРИРАНАТА ЗАЕТОСТ 27
V. КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ И ИКОНОМИКА НА ЗНАНИЕТО 28

СОЦИОЛОГИЧЕСКА ПРОГРАМА 31
I. ИНТЕГРАЦИЯ НА МИГРАНТИ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА УЯЗВИМИ ГРУПИ 31
II. РАДИКАЛИЗАЦИЯ, ВОДЕЩА ДО ПРОЯВИ НА НАСИЛИЕ 34
III. МОНИТОРИНГ НА МИГРАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ 35

ПРОГРАМА „СИГУРНОСТ" 37
I. ОЦЕНКА НА ЗАПЛАХИТЕ ОТ ОРГАНИЗИРАНА ПРЕСТЪПНОСТ 37
II. КОРУПЦИЯ И ИЗМАМИ 41
III. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯТА И ТЕРОРИЗМА 44
IV. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТТА НА СИГУРНОСТТА И ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ 45

ЧАСТ ВТОРА: АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ 47

ИНСТИТУЦИОНАЛНО РАЗВИТИЕ 49
СТАЖАНТСКА ПРОГРАМА 50
КОНСУЛТАНТСКИТЕ ЗВЕНА НА ЦЕНТЪРА:
„ВИТОША РИСЪРЧ" И „ПРОЕКТ 1" 54
ПРОГРАМНА И АДМИНИСТРАТИВНА СТРУКТУРА 55

ЧАСТ ТРЕТА: ФИНАНСОВ ОТЧЕТ 57

Увод

Двадесет и петият поред Годишен доклад на Центъра за изследване на демокрацията разглежда темите, над които работим, нашите постижения, човешки и организационни ресурси, както и основните предизвикателства, пред които сме изправени. Годишните доклади, чието публикуване започва през 1994 г., са пример за откритост и прозрачност, които очакваме от публичните институции. Това е най-ефективният път към социална промяна и институционални реформи. Работата ни в това направление не остава незабелязана и вече четвърта година Центърът се нарежда на най-високите места в глобалната класация за финансова прозрачност, изготвяна от Transparify.org сред над 150 влиятелни неправителствени организации от 47 страни.

В унисон с традициите на Центъра, плакатът и корицата на тазгодишния доклад се опитват да уловят духа на изминалата година. През 2018 г. стана очевидно, че Европа и целият свят се движат с различни скорости, а популизмът набира сила за сметка на класическата либерална демокрация. Между държавите реформатори и държавите – поддръжници на статуквото в ЕС (както и в рамките на самите държави), има все по-големи разминавания, доверието в институциите се топи и те губят способност да служат на гражданите и да действат адекватно по време на криза. Признак за това са и разделението, породено от миграционния натиск, и реформата в еврозоната, и деструктивното влияние на Русия на континента. Отказът от демократичните ценности нанася сериозен удар и върху възможността за икономическо и политическо сближаване в Европа, особено в нейната югоизточна част.

Тези събития са причина Центърът да се завърне към корените си, а именно да работи за социална промяна и добро управление. Днес наблюдаваме сериозни дефицити в управлението – на места толкова сериозни, че водят до завладяване на държавата – като резултат от икономически спад или като непреодоляно (поради липса на политическа воля и реформи) наследство от миналото, което дава възможност за негативно влияние от страна на авторитарни режими и сили, и подкопава неукрепналите демократични практики. В тези условия гражданското общество отново е силата, която може да окаже съпротива на тези заплахи, а най-важният инструмент, с който разполага, е пълната прозрачност, за която трябва да се бори.

София, януари 2019 г.

д-р Огнян Шентов
Председател на Управителния съвет

Тази страница умишлено е оставена празна.

Част първа
Програми

Тази страница умишлено е оставена празна.

Правна програма

През 2018 г. Правната програма работи по темите престъпност и правосъдие, жертви на престъпления, интеграция и социално включване, и основни права.

- **Престъпност и правосъдие.** Дейността на Центъра за изследване на демокрацията бе съсредоточена в направленията превенция и противодействие на организираната престъпност, тероризъм (вкл. радикализация и насилствен екстремизъм в затворите) и пране на пари, и укрепване на ролята на презумпцията за невиновност на заподозрените и обвиняемите. Бяха изследвани и връзките между трафика на хора и различни икономически дейности. Обхванати бяха и изследователски области като правна помощ и европейско финансиране на националните правосъдни системи.

- **Жертви на престъпления.** Центърът продължи да анализира редица аспекти на защитата на пострадалите от престъпления (в частност пострадали жени и жертви на трафик на хора), сред които правна помощ, оценка на индивидуалните нужди и насочване на пострадалите, както и сътрудничество между публичните институции и неправителствения сектор. Бе извършена оценка на транспонирането на приложимото европейско законодателство в областта и бяха организирани информационни събития, на които се обсъждаха възможните пътища за преодоляване на нормативните и практически пречки в този процес.

- **Интеграция и социално включване.** Опирайки се на дългогодишния си опит в изследването на миграционната политика, Центърът продължи да се занимава с различните аспекти на интеграцията и социалната ориентация на чужденци като средства за противодействие на расизма и ксенофобията. Започна разработването на европейски информационни платформи, улесняващи взаимодействието между мигрантите и институциите/организациите за подпомагане на мигранти.

- **Основни права.** Като член на мрежата FRANET на Агенцията на ЕС за основните права, Центърът за изследване на демокрацията събира данни и информация за сравнителните изследвания на Агенцията. Работата включваше изследвания във връзка с: убежището и миграцията; факторите, благоприятстващи или възпрепятстващи независимия живот на хората с увреждания; условията в местата за задържане и процесуалните права на задържаните. Усилията на Програмата в областта на етиката бяха свързани с професионалната отговорност и интегритет, като продължение на предходни дейности, насърчаващи политиката, основана на доверие, и саморегулацията.

I. Престъпност и правосъдие

Дейностите в областта на престъпността и правосъдието бяха съсредоточени върху превенцията и противодействието на организираната престъпност и тероризма (вкл. радикализацията и насилствения екстремизъм), защитата на правата на заподозрените и обвиняемите, и изследването на връзките между трафика на хора и различните сектори на икономиката.

Организираната престъпност и тероризмът (вкл. радикализацията и насилственият екстремизъм) са сериозна заплаха за обществената сигурност и безопасността на гражданите в цяла Европа. Поради нарастващата необходимост от мултидисциплинарен модел за изучаване и противодействие на тези явления, Центърът за изследване на демокрацията в сътрудничество с държавни институции и аналитични центрове от 13 страни, се присъедини към международната инициатива *Оценка на измеренията на организираната престъпност и терористичните мрежи и предоставяне на ефективни и ефикасни решения на практикуващите и професионалистите*. През 2018 г. Центърът участва в съдържателното изграждане на две онлайн платформи. Едната е предназначена за служители на първа линия, изследователски институти и широката публика, а втората – за правоприлагащи органи и организации/компании, предлагащи решения за (дигитална) сигурност.

Центърът има значителен принос за повишаване капацитета на съдебните органи за *противодействие на всички форми на насилствен екстремизъм в затворите*. Замисълът на *Стратегията* е да улесни вземането на политически решения относно случаите на радикализация на всички етапи на съдебното производство и да подпомогне служителите на затворите и пробационните служби в процеса на изпълнение на наказанията посредством серия от свързани помежду си програми и интегриране на информационния обмен между заинтересованите институции. В рамките на тази общоевропейска инициатива Центърът си сътрудничи с редица публични институции и изследователски центрове от няколко европейски държави, вкл. България.

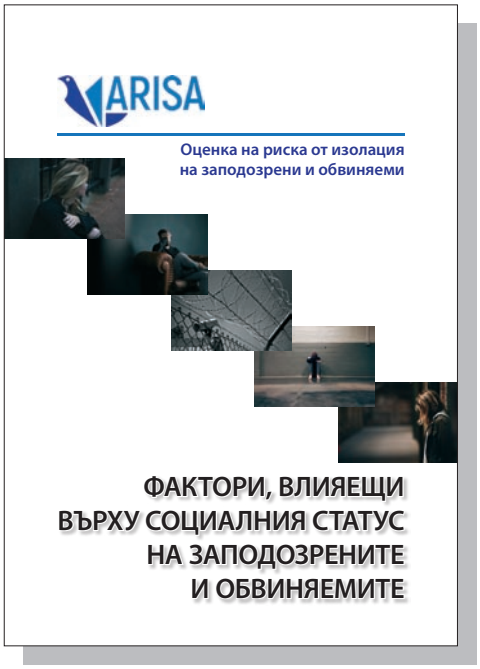

Друго важно направление в работата на Правната програма бяха **правата на лицата, заподозрени или обвинени в извършване на престъпление**. В рамките на оценката на риска от изолация на заподозрени и обвиняеми беше разработен и публикуван докладът „Фактори, влияещи върху социалния статус на заподозрените и обвиняемите", който изследва влиянието на тези фактори в хода на наказателния процес. Той се основава на задълбочен анализ на законода-

телството и практиката в четири държави – членки на Европейския съюз: Белгия, България, Гърция и Италия. Докладите за всяка от тези държави разглеждат правното положение на заподозрените и обвиняемите, мерките с и без лишаване от свобода, налагани в хода на наказателното производство, разкриването на информация, правните и практическите ефекти на производството върху заподозрените и обвиняемите, и как тези ефекти се оценяват от компетентните органи. Предстои разработването на методология за оценка на риска от изолация на заподозрените и обвиняемите, с чиято помощ съдебните и правоприлагащите органи ще могат да вземат информирани решения относно възможните вредни последици за тези лица, както и да предприемат мерки за тяхното смекчаване, без да възпрепятстват разследването.

През октомври 2018 г. започна работата по проблемите на идентифицирането, оценката на потребностите и равноправното отношение към заподозрените и обвиняемите лица с психосоциални и интелектуални затруднения. Целта на инициативата е зачитане на правата на тези лица в наказателното производство чрез по-адекватно прилагане на приложимото европейско наказателно право.

През годината бяха публикувани и резултатите от разработения от Правната програма *Индекс за мониторинг на условията в затворите*, използван за втори пореден път след пилотното му тестване през 2015 г. и прилагането му през 2016 г. Сравнителните данни бяха представени на международна конференция в Букурещ в края на 2017 г., а публикуването им се осъществи няколко месеца по-късно. Индексът е

Индекс за мониторинг на условията в затворите

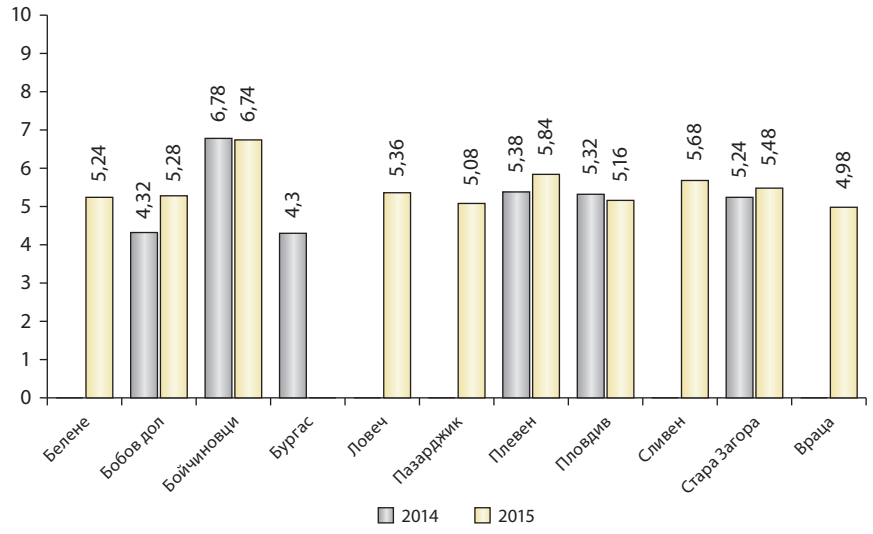

Източник: *Център за изследване на демокрацията.*

иновативен инструмент за мониторинг с практическа насоченост в помощ на затворните администрации, който, в противовес на останалите подобни индекси за наблюдение, не се фокусира върху слабостите на администрацията в затворите, а върху търсене на начини за подобряване на работата ѝ.

Изследвана беше и **връзката между трафика на хора и отделни икономически сектори**, напр. туризма, в различни нейни аспекти. Беше издаден практически наръчник за фирми относно начините за противодействие на това престъпление и за сътрудничество с органите за борба с трафика. През 2017 г., по инициатива на Националното бюро за правна помощ, Центърът започна работа по извършването на **оценка на ефективността на българската система за правна помощ**, която беше осъществена в началото на 2018 г. и включваше оценка на приложението на Закона за правната помощ и национално изследване на информираността и потребностите от правна помощ в обществото.

Центърът взе участие и в **оценката на европейската помощ за националните правосъдни системи**. Изследването имаше за цел да направи преглед на начините и степента на използване на Европейския социален фонд и Европейския фонд за регионално развитие в програмните периоди 2007 – 2013 г. и 2014 – 2020 г. за подпомагане на системата на правосъдието в България и още петнайсет държави – членки на ЕС. Събрана бе конкретна, изчерпателна фактическа информация за степента и начина, по който са приложени програмните документи в помощ на правосъдната система, за прогнозните (ex ante) оценки на нуждите на правосъдната система, извършени от държавите членки, и за планираните, текущите и завършените проекти в тази сфера.

II. Жертви на престъпления

Продължи работата за подобряване на положението на пострадалите от престъпления чрез повишаване на ефективността на мултидисциплинарното сътрудничество при защитата им, особено на жените, жертви на престъпления, и на жертвите на трафик на хора.

В областта на защитата на жертви на трафик на хора бе изготвена стратегия за предоставяне и насочване към правна помощ на жертви на вътрешен и на трансграничен трафик. Заедно с по-рано разработения наръчник за юристи, социални и здравни работници, стратегията бе представена на кръгла маса с участието на представители на институции и неправителствени организации, работещи по тези проблеми.

Направен беше обзор на институциите и организациите, ангажирани със защитата на пострадали от престъпления, който ще бъде използван при изграждането на нова онлайн платформа, достъпна за всички нуждаещи се граждани. Експертите на Центъра, съвместно със служители на правоприлагащите органи, участваха и в разработването на наръчник за насочването към правна помощ на жертви на трафик на хора, както и на справочник за пострадали от престъпления. Изданията бяха изпратени до основните институции за подкрепа на пострадали от престъпления, където те ще имат пряк достъп до тях. Популяризирано беше и ново мобилно приложение, чрез което пострадалите могат да открият координатите на всички най-важни институции и кратко описание на процедурите за докладване на престъпление и за участие в наказателното производство.

През годината Правната програма започна работа в подкрепа на правата на

Кръгла маса „Защита на правата на жертвите на трафика", София, 16 октомври 2018 г.

жените, пострадали от престъпления, целяща да подобри тяхното положение, вкл. чрез изследване причините за слабото докладване на престъпления срещу жени и преглед на процедурите за финансова компенсация на пострадалите.

Центърът се включи и в мащабно изследване на степента и пълнотата на транспониране на *Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета*, посредством инструменти като кабинетен анализ и дълбочинни интервюта със служители от свързани с темата институции/организации.

III. Интеграция и социално включване

Центърът за изследване на демокрацията, в сътрудничество с университети и организации от Австрия, Белгия, Румъния, Латвия и Гърция, продължи работата по превенция и противодействие на расизма и ксенофобията чрез социално ориентиране на чужденци. С цел въвеждане на иновативен подход за езиково обучение и социална ориентация на чужденци като част от интеграцията им, който съдържа и модули, свързани с върховенството на закона, под ръководството на Центъра беше направен обзор на интеграционните рамки на 12 държави членки, както и анализ на интеграционните курсове и учебни програми в шест от държавите. Бяха подбрани 15 перспективни практики в областта, които бяха представени онлайн, заедно с богат илюстративен материал и

кратки видеа. Центърът координира организацията на два семинара, както и на опознавателни посещения в Антверпен, Белгия, и Грац, Австрия. Събитията предоставиха платформа за задълбочени дискусии относно предизвикателствата пред интеграцията на мигрантите и процедурите за получаване на гражданство.

Във връзка с необходимостта от облекчаване на положението на мигрантите, включително и чрез улесняване на общуването им с институциите и достъпа им до различни услуги, Центърът за изследване на демокрацията, съвместно с 14 европейски изследователски институти, държавни агенции и фирми, започна работа в областта на **онлайн публичните услуги за мигранти**. Тя включва щателен етичен и практически анализ и изграждане на всеобхватна онлайн платформа (която ще се тества пилотно в Кипър, Италия и Испания), където, чрез различни приложения, уменията и потребностите на мигрантите се напасват с изискванията на работодателите и с компетенциите на съответните институции.

IV. Основни права

Като част от мултидисциплинарната мрежа FRANET на Агенцията на ЕС за основните права, Центърът за изследване на демокрацията продължи изготвянето на Годишния доклад за основните права на Агенцията. През 2018 г. Центърът подготви информационни доклади за научните институти и човешките права, достъпа до средства за правна защита във връзка със спазването на човешките права от страна на бизнеса, конституционните разпоредби, свързани с прилагането на *Хартата на основните права на ЕС*, както и законовите инструменти, регулиращи условията в местата за задържане и лишаване от свобода. И през тази година продължи започналото през 2015 г. ежемесечно представяне на доклади за миграционната ситуация в страната (докладите от всички участващи в проучването страни се публикуват на интернет страницата на Агенцията за основните права).

В началото на 2018 г. приключи работата по започналата през 2016 г. оценка на факторите, благоприятстващи или възпрепятстващи прехода от институционализирана грижа за лица с увреждания към подкрепа в общността. Резултатите бяха представени на национална конференция на 1-2 февруари 2018 г. с участието на представители на Агенцията на ЕС за основните права, Министерството на труда и социалната политика, представители на общините и неправителствени организации.

През 2018 г. Центърът осъществи две задълбочени изследвания по въпросите на основните права в рамките на FRANET. Първият анализ засяга ефективността на упражняването на основните права на задържани, както и достъпа до адвокатска защита на заподозрени и обвиняеми в извършването на престъпления лица извън местата за задържане. Той бе извършен въз основа на дълбочинни интервюта със съдии, адвокати и полицейски служители, както и с обвиняеми (между които задържани лица). Вторият доклад, базиран на поредица от дискусии във фокус групи, анализира нагласите на населението във връзка с основните права в области като сигурност и безопасност, равенство и дискриминация, и защита на личните данни.

През октомври 2018 г. Правната програма започна работа по създаването на национална *Харта за многообразието*, чиято цел е да се насърчи доброто управление на многообразието в България.

Като продължение на предходни дейности, насърчаващи политиката, основаваща се на доверие, и саморегулацията, усилията на Програмата в областта на етиката бяха съсредоточени върху управлението на технологиите с активното участие на научните среди. През юни 2018 г. Центърът, съвместно с Американската академия на науките, Академичното партньорство и Хърватското сдружение за биологична безопасност, взе участие в международния семинар на тема „Управление на научните изследвания с възможна двойна употреба в областта на естествените науки". През август 2018 г. представител на Центъра участва в 13-тата годишна конференция на Азиатско-тихоокеанската асоциация за биологична безопасност в Пекин с лекция на тема „Образованието по био етика като ефективен инструмент за биологична сигурност". Центърът публикува и главата „Ролята на научната общност от неправителствения сектор в борбата с разработването, разпространението и употребата на химически оръжия" в издадения от британското Кралско химическо дружество сборник „Предотвратяване употребата на химически оръжия: контрол на оръжията и разоръжаване в условията на научна конвергенция".

Тази страница умишлено е оставена празна.

Икономическа програма

През 2018 г. Икономическата програма фокусира дейността си върху следните области:

- **Енергийна сигурност и енергийно управление при прехода към нисковъглеродно бъдеще.** Икономическата програма продължи работата си по проучване на ключовите фактори, влияещи върху енергийния избор на българските и европейските домакинства и фирми във връзка с понижаването на въглеродните емисии. Основен предмет на анализ бе готовността на правителствата в Европа да осъществят комплексния преход към нисковъглеродна икономика по достъпен за населението начин. Центърът, съвместно с редица свои европейски партньори, изследва и възможностите енергийно бедните потребители да се възползват от създаването на Европейски енергиен съюз посредством работещи решения на местно равнище. Основен принос на Центъра в дебата за приоритетите в Националния енергиен и климатичен план до 2030 г. беше представената публично „Пътна карта за електроенергийния сектор в Югоизточна Европа" (SEERMAP) до 2050 г.

- **Оценка и противодействие на руското икономическо, политическо и медийно влияние в Европа.** Продължи изследването на рисковете от неблагоприятно руско икономическо, политическо и медийно влияние в Западните Балкани. Центърът изготви оценки на руския икономически отпечатък в Сърбия, Черна Гора, Македония и Босна и Херцеговина. Беше извършен и анализ на инструментите за влияние и разпространение на пропагандни и политически послания в страните от Черноморския регион, използвани от медии под руски контрол.

- **Мониторинг и противодействие на корупцията и завладяването на държавата.** В рамките на българското председателство на ЕС през първата половина на 2018 г., Центърът за изследване на демокрацията организира най-мащабната международна конференция, инициирана от гражданското общество, на тема демократичното развитие и реализирането на пълния потенциал на Западните Балкани. В нея участваха представители на ЕС, НАТО и Държавния департамент на САЩ, както и на гражданското общество и частния сектор, които дадоха ключови препоръки за преодоляване на корупцията и завладяването на държавата в региона. Центърът продължи и разработването на иновативен практически инструмент за мониторинг на рисковете от завладяване на държавата в Европа. Бе актуализиран наръчникът „Разследване на изпирането на пари в България", специализиран инструмент в помощ на оперативната работа на държавни служители и представители на съдебната система, работещи в сферата на изпирането на пари.

- **Холистичен подход към скритата икономика и недекларирания труд.** Като част от екипа на Европейската платформа за противодействие на недекларираната заетост, Центърът за изследване на демокрацията изготви поредица от доклади, анализи и наръчници с цел споделяне на добри практики и опит между държавите – членки на ЕС. Експерти на Центъра проведоха пилотно проучване за изработване на индикатори за измерване и мониторинг на трансграничната недекларирана заетост в Европа.

- **Конкурентоспособност и иновации за по-висок растеж.** Центърът продължи да анализира бариерите пред българския бизнес, изготви препоръки за подобряване на цялостната конкурентоспособност на икономиката и се включи в разработването на „Годишника на световната конкурентоспособност за 2018 г." Експерти на Икономическата програма се включиха в подготовката на годишното издание *Иновации.бг*, най-престижният форум за анализ и препоръки за подобряване на българската национална иновационна политика.

I. Енергийно управление, децентрализация и преход към нисковъглеродно бъдеще

България и Югоизточна Европа са изправени пред редица предизвикателства при адаптирането на националните си приоритети към динамично развиващите се европейски стратегии и политики за нисковъглеродна икономика. В отговор на тези предизвикателства, както и на необходимостта от диалог между заинтересованите страни, на 27 март 2018 г. Центърът за изследване на демокрацията организира кръгла маса на тема „Пътна карта за електроенергийния сектор на Югоизточна Европа до 2050 г.: предпоставки за декарбонизация и децентрализация". Събитието предостави форум за конструктивен дебат относно либерализацията, декарбонизацията и децентрализацията на пазара на електроенергия в страната. Центърът организира и интерактивен семинар „Управленски практики в прехода към нисковъглеродно бъдеще", както и практически двудневен семинар „Визии за преход към нисковъглеродна енергия", състоял се в София на 14 и 15 юни 2018 г. в рамките на инициативата ENABLE.EU, на който 60 участници от 10 държави обсъдиха възможни визии и решения за енергийна ефективност и практики за децентрализация на производството на електроенергия, вкл. от самите домакинства.

Освен аналитичната си и консултантска дейност в областта на енергетиката, Центърът започна работа по разработване и тестване на общоевропейски примери за добри практики при прехода към нисковъглеродно бъдеще на енергийно бедни общности. Това е инициативата за пилотно приложение на новаторския Модел за съсобственост чрез дялово участие на крайни потребители във ВЕИ инсталации в Европа, чрез който ще се създадат възможности и стимули за най-уязвимите потребители (с ниски доходи или трайно безработни) за участие в собствеността на такива инсталации съвместно с общините, външни инвеститори и кредитни институции. Ролята на Центъра е да разработи методологията за идентифициране и включване на уязвимите потребители в такива схеми и да подпомогне трансфера на

Семинар „Визии за преход към нисковъглеродна енергия", София, 14-15 юни, 2018 г.

модела в практиката на българските институции. На 19 юни 2018 г. Центърът организира кръгла маса, на която експерти от Икономическата програма представиха анализ, извършен след консултации с институциите, и предложиха препоръки за приоритети пред Националния климатичен план до 2030 г., въз основа на трите сценария от европейския модел за развитие на електроенергийния сектор в Югоизточна Европа SEERMAP. През юли 2018 г. Икономическата програма изготви доклад за дългосрочния потенциал на България за децентрализирано електроенергийно производство от фотоволтаични инсталации, който се изчислява на над 5,4 ТВтч годишно, т.е. една седма от настоящото потребление на електроенергия в страната. През август 2018 г. бе публикуван докладът „Децентрализация на електроенергийното производство в Бълга-

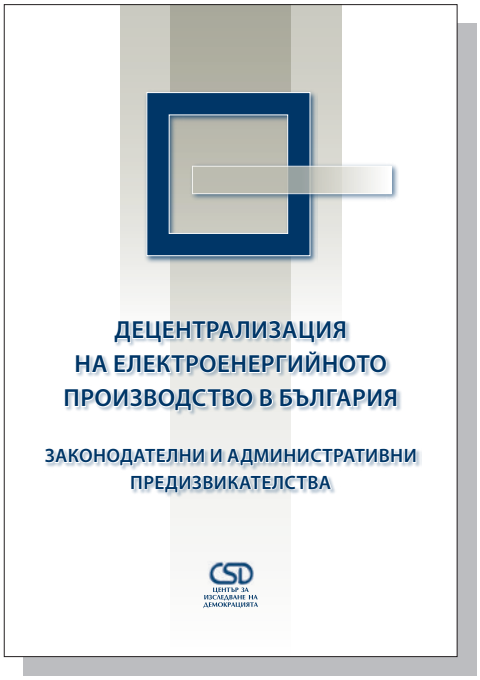

Кръгла маса „Рискове и перспективи за енергийната сигурност на Югоизточна Европа", София, 26 ноември 2018 г.

рия: законодателни и административни предизвикателства", който бе представен на 27 ноември 2018 г. на кръгла маса в Народното събрание съвместно с Парламентарната комисия по енергетика и с участието на експерти от министерствата, отговорни за разработването на Интегрирания национален план за климат и енергетика за периода 2020 – 2030 г.

На 20 ноември 2018 г. Центърът за изследване на демокрацията и Посолството на Република Корея в България организираха Корейско-български енергиен форум, посветен на възможностите за обмен на опит и знания между Корея и Югоизточна Европа за успешно управление на прехода към енергетика, базирана на възобновяеми източници.

На 26 ноември 2018 г. бе проведен традиционният енергиен форум на Центъра по въпросите на енергийната сигурност, на който бе представен най-новият анализ, посветен на ключови проблеми като диверсификацията на газовите доставки и децентрализацията на производството на електроенергия. В дискусията за бъдещето на България в Европейския енергиен съюз, вариантите за диверсификация на газовите доставки, актуалната Енергийна стратегия на страната и прехода към нисковъглеродна икономика взеха участие председателят на Комисията по енергетика в Народното събрание, министърът на енергетиката, посланиците на САЩ и Гърция в България, председателят на Комисията за енергийно и водно регулиране и др.

II. Оценка и противодействие на руското икономическо и медийно влияние в Европа

Руското икономическо присъствие в Централна и Източна Европа

Икономическата програма участва и координира подготовката на академично издание на тема руското икономическо влияние в девет страни от Централна и Източна Европа, което разглежда използваните от Русия инструменти за икономически контрол и завладяване на държавата с цел придобиване на политическо влияние. Подробно са описани похватите за експлоатиране на съществуващите дефицити в управлението на държавите от региона и за влияние върху политическите решения чрез икономически натиск. Въз основа на икономически данни и анализ на слабите страни на управлението и политическия процес, авторите осветляват методите на Кремъл за дестабилизиране на националната политика на тези страни. Книгата насочва вниманието към връзката между засилването на икономическото присъствие на Русия и нейните по-широки стратегически цели в региона.

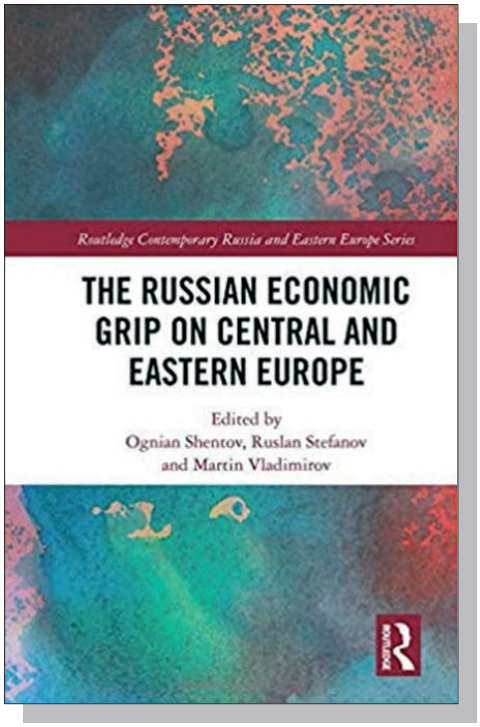

Руският икономически отпечатък на Балканите

Центърът за изследване на демокрацията, съвместно със своя дългогодишен партньор Центъра за международна частна инициатива (CIPE), Вашингтон, продължи да работи за дефиниране на рисковете, свързани с руското икономическо, политическо и медийно присъствие в Западните Балкани.

За да изясни техния размер и обхват, Центърът подготви оценка на руския икономически отпечатък в Сърбия, Черна Гора, Македония и Босна и Херцеговина, представена на брифинг на **Комисията за сигурност и сътрудничество в Европа на американския Конгрес (Хелзинкската комисия),** който се състоя на 30 януари 2018 г. във Вашингтон. Основните изводи бяха обобщени в регионалния сравнителен доклад „Оценка на руския икономически отпечатък в Западните Балкани: рискове от корупция и завладяване на държавата".

Тъй като руското икономическо присъствие в Западните Балкани е концентрирано в няколко стратегически бизнес сектора като енергетика, банково дело, металургия и недвижими имоти, четирите относително малки и енергийно зависими икономики, които са предмет на анализа, остават уязвими за натиска на Русия. Прекалено голямата зависимост от руския внос и експанзията на руския капи-

Експерти от Центъра за изследване на демокрацията, CIPE и Балканите на брифинга на Хелзинкската комисия „Външната намеса в Западните Балкани: предотвратяване на икономическата уязвимост", Вашингтон, 30 януари 2018 г.

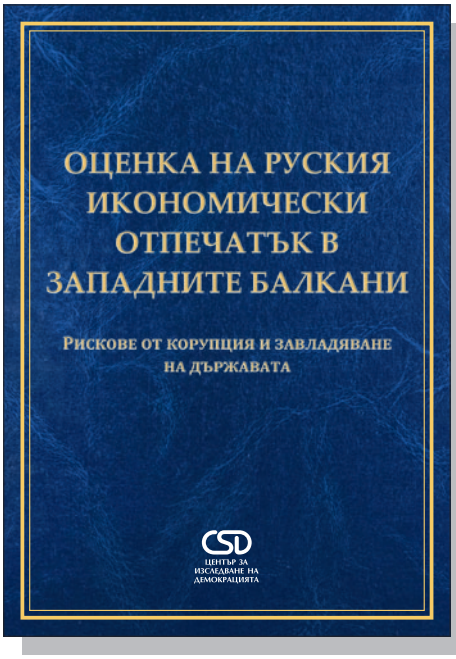

тал в региона се превръщат в източници на уязвимост за правителствата в Западните Балкани при вземането на стратегически решения не само в сферата на диверсификацията и либерализацията на енергийния пазар, но и във връзка със санкциите спрямо Русия и с разширяването на НАТО и ЕС.

Руското влияние върху медиите в страните от Черноморския регион

Русия използва различни инструменти за влияние върху медийния сектор на страните от Черноморския регион: налагане на финансова зависимост най-вече чрез придобиване на собственост; политическа подкрепа за проруски медии; корпоративен натиск и влияние върху неправител-

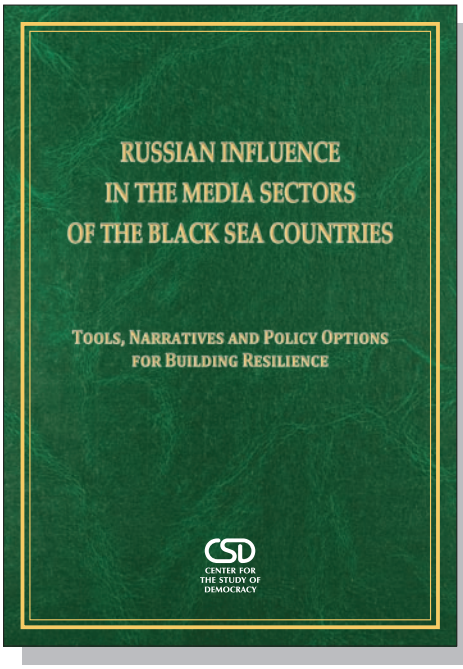

ствения сектор и определени образователни и културни институции; възпрепятстване на прозрачността и свободата на медиите, възползвайки се от слабостите в държавното управление; присъждане на награди на проруски медии и журналисти; инструменти на хибридната война като фалшиви новини и интернет тролове. В доклада „Руското влияние и завладяването на медиите в страните от Черноморския регион", разработен съвместно с партньорите на Центъра от черноморските държави, бяха анализирани връзките между икономическото присъствие на Русия и собствеността върху определени медии в тези страни. Беше публикуван и сравнителния доклад „Руското влияние в медийния сектор на страните от Черноморския район: инструменти, послания и политики за изграждането на резистентност", представен на кръгла маса в Киев на 4 септември 2018 г. Наред с това, Центърът, в партньорство с Германския институт за международни връзки (IFA) и Германския съвет за международни отношения (DGAP), изготви анализ на комуникационната стратегия на Русия по отношение на Сърбия и Естония, акцентиращ върху ролята на собствеността на проруските медии, пропагандата и дезинформацията.

Кремълският наръчник 2

Центърът за изследване на демокрацията и Центърът за стратегически и международни изследвания (CSIS) продължиха съвместната си работа по втората част на Кремълския наръчник – основополагащо изследване, което анализира и разкрива икономическите предпоставки за уязвимостта на Европа към руското влияние. Анализирани са допълнителни аспекти на руското присъствие в Централна и Източна Европа, както и в Австрия, Италия и Холандия – трите западноевропейски държави, за които се смята, че са най-податливи на влиянието на Русия.

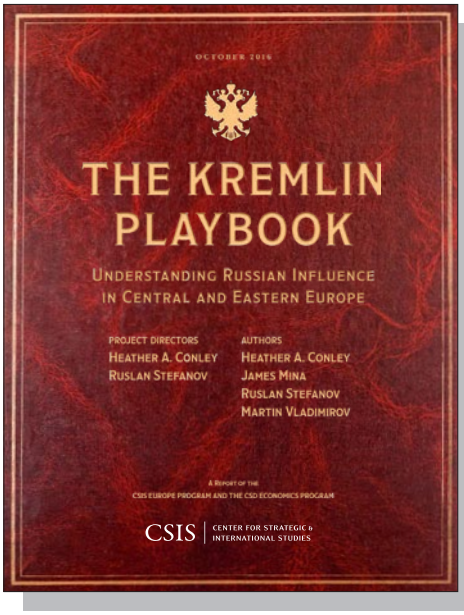

III. Регионално и европейско сътрудничество в областта на доброто управление и антикорупцията

Демократичното развитие на Западните Балкани: укрепване на управлението и антикорупцията

От началото на века досега Западните Балкани отбелязват устойчив напредък по отношение на върховенството на закона и доброто управление. Основен фактор за това са споделените усилия за обществени реформи на гражданското общество в региона и местните политици с реформаторска нагласа, както и външнополитическата подкрепа от НАТО и ЕС. В някои от страните в региона и в отделни области на политиката обаче системните управленски проблеми са довели до завладяване на държавата или определени нейни функции. Дефицитите в управлението в региона и тяхното използване и задълбочаване от авторитарни сили бяха основна тема на доклада и международната конференция, организирана от Центъра за изследване на демокрацията и създадената от него регионална антикорупционна инициатива SELDI на 16 май 2018 г. в навечерието на неформалната среща на върха на държавните ръководители в София по време на Българското председателство на Съвета на ЕС. В събитието взеха участие представители на основните международни партньори на Западните Балкани, както и на гражданското общество и частния сектор, а почетен гост на конференцията бе г-н Зоран Заев, министър-председател на Република Македония. В дискусията бяха набелязани основните политически стъпки, необходими за укрепването на стабилността в Западните Балкани и реализирането на техния пълен потенциал, както и перспективите за интеграция в евроатлантическото пространство: ефективно наказателно преследване на корупцията по високите етажи на управлението;

Международна конференция „Демокрация, която дава резултати: десет години по-късно", София, 16 май 2018 г.

използване на иновативни инструменти за противодействие на административната корупция; оптимизиране на европейското финансиране; пряко ангажиране на гражданското общество; създаване на органи, отговорни за проследяването на незаконни сделки; засилване на контрола върху фондовете за развитие; оценка на икономическата диверсификация и засилен акцент върху сектори като енергетика, банково дело и телекомуникации.

Противодействие на изпирането на пари

През 2018 г. беше издадена обновена версия на наръчника „Разследване на изпирането на пари в България" – специализирана методология, чието първо издание бе разработено през 2008 г. със съдействието на експерти от основните правоприлагащи органи в страната. Наръчникът има за цел да подпомогне работата на държавни служители и представители на съдебната система, работещи в сферата на разследването и противодействието на изпирането на пари. В детайли са представени: националната и международната правна рамка на противодействието на изпирането на пари; престъплението „изпиране на пари" в сферата на оперативната работа; разследването на изпиране на пари; международното правно сътрудничество при случаи на изпиране на пари; и установяването на имущество, придобито от престъпна и незаконна дейност. Поради съдържанието на оперативна информация, Наръчникът не е публично достъпен, а е предназначен за ползване само от страна на съответните държавни органи.

IV. Мерки срещу скритата икономика и недекларираната заетост

Като част от екипа на Европейската платформа за противодействие на недекларираната заетост, през 2018 г. Центърът за изследване на демокрацията разработи поредица от доклади и анализи, служещи като инструмент за споделяне на добри практики в рамките на ЕС. Сред тях бяха дискусионен анализ, наръчник и справочниците „Информационни инструменти и подходи към работниците и фирмите в процеса на противодействие на недекларираната заетост" и „Оценките на риска като инструмент за по-ефективни проверки". Издадени бяха и кратки анализи на тема „Укриване на данъци и социални осигуровки" и „Оценка на трансграничната недекларирана заетост", както и изследвания върху двустранното сътрудничество между Белгия и Нидерландия и между Франция и Полша в областта на съвместните трудови инспекции и обмена на данни.

V. Конкурентоспособност и икономика на знанието

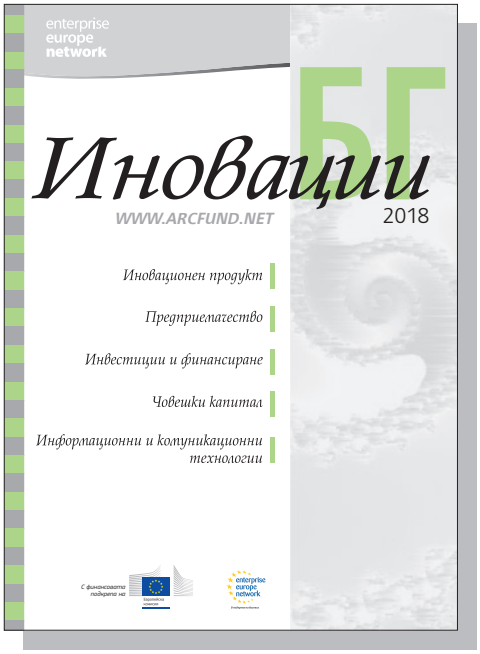

През 2018 г. Центърът за изследване на демокрацията продължи да анализира конкурентоспособността и иновационния потенциал на българската икономика. Икономическата програма участва активно в разработването на ежегодния доклад „*Иновации.бг* 2018: Интелигентни политики за иновационен растеж" и продължи да предоставя данни и анализи за Годишника на световната конкурентоспособност на Института за развитие на управлението (IMD, Швейцария). Докладът *Иновации.бг*, който е основният документ в страната, осигуряващ ежегодно надеждна оценка на иновационния потенциал на българската икономика и на състоянието и възможностите за

Профил на българската конкурентоспособност за 2018 г. според Годишника на световната конкурентоспособност на Института за развитие на управлението (IMD, Швейцария)

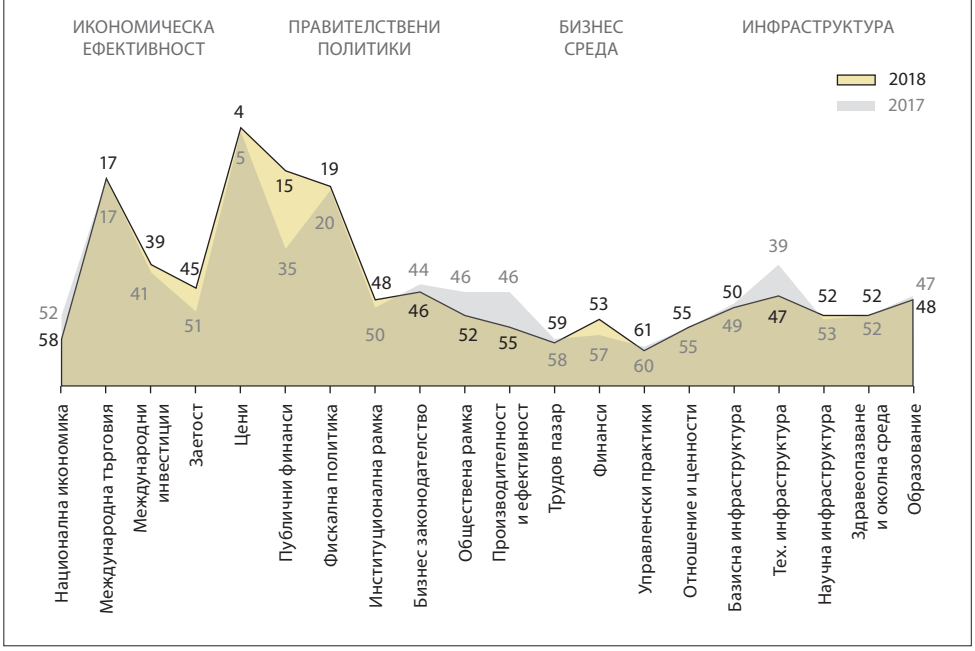

развитие на българската иновационна система, бе представен на четиринадесетия Национален иновационен форум, проведен под егидата на Президента на Република България.

Тази страница умишлено е оставена празна.

Социологическа програма

Работата на Социологическата програма през 2018 г. се фокусира върху интеграцията на мигранти, социалното включване на уязвими групи, мониторинга на миграционните процеси и превенцията на радикализацията, водеща до прояви на насилие.

- **Интеграция на мигранти и социално включване на уязвими групи.** Продължи работата по идентифициране и оценка на ефективни политики за улесняване социалното включване на уязвими групи в България и в ЕС. Беше разработен обучителен модул за социална и културна ориентация на жени, получили международна закрила, и на жени мигранти. Бяха анализирани причините, поради които мерките по европейската инициатива „Гаранция за младежта" не достигат до ромските младежи в България, Унгария и Румъния. Центърът започна и разработването на мерки за насърчаване на толерантността сред ученици от средния курс чрез съвместни дейности на учители, ученици, родители и представители на местната общност в България, Гърция, Испания, Италия и Холандия.

- **Превенция на процесите на радикализация, водещи до прояви на насилие.** Започна работа по сравнително изследване на съществуващите модели на управление на религиозното многообразие в Европа, Азия и Австралия с цел събиране и анализ на надеждни данни за превенцията и противодействието на радикализацията.

- **Мониторинг на миграционните процеси.** Бяха разработени и тествани стандарти за независимо наблюдение на принудителното връщане на мигранти без право на пребиваване в България.

I. Интеграция на мигранти и социално включване на уязвими групи

Предвид нарастващия поток от бежанци към Европа, е особено важно да се предложат и предприемат практически действия за запълване на празнините в системите за прием и интеграция на мигранти и бежанци в страните – членки на ЕС. Във връзка с предизвикателствата на миграционната криза и въз основа на международно проучване относно обучителните нужди на лица, получили международна закрила, Центърът координира разработването на модули за социална и културна ориентация на получили закрила граждани на трети страни в България, Гърция и Малта. Те са резултат от съвместната работа и консултации с експерти в областта на закрилата и предоставянето на услуги на бежанците на територията на трите държави членки. Пилотните варианти на модулите бяха тествани чрез провеждането на обучения на лица, получили международна закрила или търсещи убежище. Обученията в България бяха проведени в сътрудни-

Семинар „Културна и гражданска ориентация на лица, получили международна закрила", София, 25 април 2018 г.

чество със Си Ви Ес – България, Каритас София и Българския червен кръст (БЧК).

Инициативата се осъществява от седем изследователски института и организации от България, Гърция, Малта, Италия и Испания, които активно обменят знания и опит в сферата на интеграционното обучение.

Между 2013 и 2016 г. страните – членки на ЕС, стартираха изпълнението на инициативата „Гаранция за младежта", насочена към младежи, които не работят, не учат и не се обучават. Както в България, така и в Унгария и Румъния, съществена част от младежите в подобна ситуация са от ромски общности. С оглед по-доброто разбиране на обхвата и ефекта от програмата бяха извършени теренни проучвания в десет населени места на територията на България. Предварителните резултати бяха обобщени в доклада „Европейската гаранция за младежта и нейното усвояване от ромската младеж в България", който включва и препоръки за подобряване на административната и управленска практика в тази област. Те бяха представени и обсъдени с представители на ромската общност и на ангажираните институции по време три семинара, организирани от Центъра в Стара Загора, Видин и Сливен.

Хомофобията и неравноправното третиране на ЛГБТИ хората все още са широко разпространени в Европейския съюз. Индикаторите за равнището им в отделните държави членки се различават и в някои държави положението е привидно по-добро,

Семинар „Заетост сред младежите в област Стара Загора", 12 септември 2018 г.

Международна конференция „Признаване на правата на еднополови двойки, сключили брак или съжителство в ЕС", София, 8 ноември 2018 г.

но данните сочат, че пълно равенство за тази група не е постигнато в нито една от тях. България е една от страните, в които ситуацията е най-неблагоприятна. Във връзка с тази тема бе проведено национално изследване на еднополовите двойки с признат статут в държава – членка на ЕС, които пребивават или живеят в България. Въз основа на получените резултати беше разработена информационна кампания и се проведоха редица публични събития. Проблемите на живеещите в България еднополови двойки бяха обсъдени на кръгла маса и на международна конференция, в която участваха експерти в областта на брачното равенство от Холандия, Ирландия, Малта, Чехия, Румъния и България.

През 2018 г. Центърът, съвместно с няколко изследователски и образователни организации от Гърция, Италия, Холандия и Испания, започна работа в областта на толерантността и просоциалното поведение на учениците в средните училища. Инициативата има за цел да въведе образователни и социално-педагогически практики, насърчаващи приемането и приобщаването на различията в училище с помощта на най-близкия социален кръг на учениците. Понятието просоциалност е свързано с поведение в полза на околните и съзнателно възпитаване на взаимопомощ и съпричастност, както и с формирането на чувство за принадлежност към дадена общност. Сравнителното изследване, осъществявано от Центъра и партньорите му, анализира просоциалните нагласи и умения на ученици от средния курс от петте държави и предвижда изготвянето на препоръки за прилагане на инструменти, насърчаващи просоциалността в училищата.

II. Радикализация, водеща до прояви на насилие

През последното десетилетие в редица европейски страни възникна необходимост от противодействие на радикализацията, водеща до терористични действия. Поради засилването на ислямистката радикализация и крайнодесния екстремизъм се налага да се търсят начини за **идентифициране на тревожните тенденции и за дерадикализация** на участниците в процеса, преди те да прибягнат до насилие. През 2018 г. Центърът за изследване на демокрацията взе участие в разработването на модел за анализ на типовете управление на религиозното многообразие в Европа, Северна Африка, Близкия изток, Южна Азия и Океания, който да подпомогне предотвратяването на религиозната радикализация в Европа. Сравнителният анализ ще бъде изготвен през 2019 и 2020 г. и ще съдържа оценка на различните типове управление на религиозното многообразие и техния успех при интегриране на малцинствата и мигрантите. Ще бъдат формулирани и практически препоръки към съответните европейски институции.

Центърът участва и в създаването на мрежа за предотвратяване на нетърпимостта и омразата към различни обществени групи в Централна и Източна Европа като начин за превенция на радикализацията сред младежта. Мрежата обхваща институции и организации от България, Германия, Чехия, Унгария, Полша и Словакия, чиято цел е да изследват проблема и да организират публични мероприятия по темата.

III. Мониторинг на миграционните процеси

През 2018 г. Центърът за изследване на демокрацията завърши пилотното прилагане на стандарти за наблюдение на принудителното връщане, разработени съвместно със Си Ви Ес – България. Стандартите са инструмент за унифициране на процедурите за връщане на незаконно пребиваващи в България граждани на трети страни в съответствие с основните права на извежданите лица и с *Директива 2008/115/ЕО*. Бяха изпълнени 15 мониторингови мисии, при които Центърът и Си Ви Ес – България имаха възможност да разработят адекватни механизми за сътрудничество между държавните институции и гражданския сектор в областта на независимото наблюдение на принудителното връщане. Въз основа на изводите от мисиите бе изготвен Национален аналитичен доклад, който съдържа и препоръки за изграждане на национална система за мониторинг на операциите по принудително връщане. Беше публикуван и ключовият документ „Стандарти за наблюдение на принудителното връщане в България", който беше обсъден публично на кръгла маса с участието на представители на Дирекция „Миграция" на МВР, Омбудсмана на Република България, Агенцията на ООН за бежанците, БЧК и други неправителствени организации, работещи в сферата на правната помощ и закрилата на мигрантите.

Кръгла маса „Унифицирани стандарти за наблюдение на принудителното връщане в България", София, 19 декември 2018 г.

Тази страница умишлено е оставена празна.

Програма „Сигурност"

През 2018 г. усилията на Програма „Сигурност" бяха съсредоточени в следните области:

- **Оценка на заплахите от организирана престъпност.** Изготвена беше стратегическа оценка на заплахите в България. Допълнително бяха анализирани в дълбочина два криминални пазара – финансовите аспекти на трафика на хора в ЕС и незаконната търговия с тютюневи изделия по балканския маршрут.

- **Корупция и измами.** Разработена беше иновативната методология *Барометър на частната корупция* за измерване и наблюдение на корупцията сред бизнеса в ЕС. Изготвен беше анализ на съществуващата законодателна и институционална рамка за противодействие и беше организирана европейска конференция, посветена на измамите с европейски фондове в земеделието.

- **Мониторинг и противодействие на радикализацията и тероризма.** Продължи анализът на най-новите тенденции в противодействието на радикализацията и тероризма и беше изготвен доклад за факторите на уязвимост към насилствен екстремизъм в Йордания.

- **Мониторинг и оценка на политики в областта на сигурността и вътрешните работи.** Разработена беше иновативна Система за управление на данни за отнето имущество – приложен софтуер за събиране, управление и автоматичен анализ на данни за конфискувано имущество. Представен беше и актуален анализ на проблемите с управлението на отнето имущество в България. Бяха извършени външни оценки на Фонд „Вътрешна сигурност – Полиция" и на Европейския център за мониторинг на наркотиците и наркоманиите (ЕЦМНН).

I. Оценка на заплахите от организирана престъпност

През 2018 г. продължи работата по тригодишно мащабно изследване на заплахите от организирана престъпност в България. Това е втората такава оценка, която Центърът за изследване на демокрацията реализира. Първата обхваща периода 2010 – 2011 г., а настоящата анализира данни за десет избрани престъпни пазара през периода 2013 – 2019 г. Този анализ е първи от планираните три последователни годишни оценки, съответно за 2017, 2018 и 2019 г. В новата оценка са включени и нови криминални пазари. Незаконното превеждане на мигранти и бежанци през граница (каналджийство), например, нарасна рязко в периода 2014 – 2016 г. и е свързано с криминални мрежи. Включването на телефонните измами е наложено от факта, че този тип престъпност нанася изключително тежки социални щети, въпреки мал-

ките стойности на този криминален пазар. За първи път в обхвата на оценката се включват и някои кибер и интернет базирани престъпления. Резултатите от анализа на изследваните десет престъпни пазара са публикувани в доклада „Оценка на заплахите от организирана престъпност в България".

На 2 октомври 2018 г. Програма „Сигурност" организира обучение с участието на представители на Прокуратурата, Министерството на вътрешните работи, Агенция „Митници" и Националната агенция за приходите, на което беше представена методологията, използвана при анализа на престъпните пазари и беше обсъдена обективността на постигнатите резултати.

Кръгла маса „Оценка на заплахите от организирана престъпност в България", 9 октомври 2018 г.

Данните от доклада бяха представени на 9 октомври 2018 г. на кръгла маса, организирана от Центъра за изследване на демокрацията. В събитието взеха участие представители на Министерството на вътрешните работи, Агенция „Митници", Националната агенция за приходите, Националната комисия за борба с трафика на хора, Върховния касационен съд и Държавна агенция „Електронно управление".

Финансиране на дейностите на организираната престъпност – фокус върху трафика на хора

През 2018 г. беше завършено двегодишно изследване в 9 европейски държави, посветено на финансовите аспекти на трафика на хора. Резултатите от задълбоченото изследване на проблема в България са публикувани в CSD Policy Brief No. 78: Трафикът на хора за сексуална експлоатация в България: финансови аспекти и прането на пари.

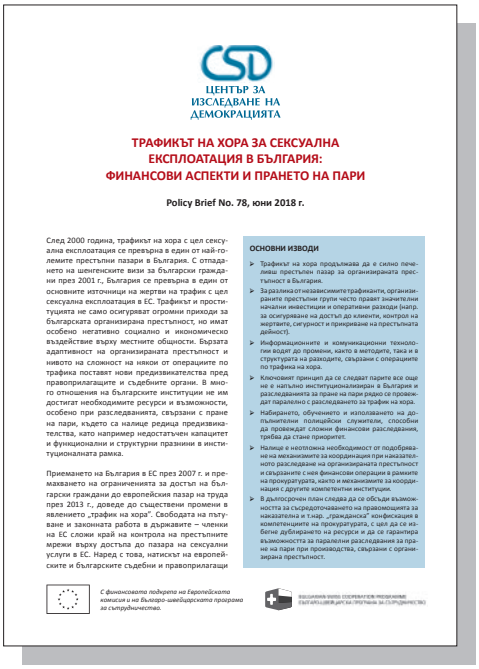

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

ТРАФИКЪТ НА ХОРА ЗА СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ: ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ И ПРАНЕТО НА ПАРИ

Policy Brief No. 78, юни 2018 г.

След 2000 година, трафикът на хора с цел сексуална експлоатация се превърна в един от най-големите престъпни пазари в България. С отпадането на шенгенските визи за български граждани през 2001 г., България се превърна в един от основните източници на жертви на трафик с цел сексуална експлоатация в ЕС. Трафикът и проституцията не само осигуряват огромни приходи за българската организирана престъпност, но имат особено негативно социално и икономическо въздействие върху местните общности. Бързата адаптивност на организираната престъпност и нивото на сложност на някои от операциите по трафика поставят нови предизвикателства пред правоприлагащите и съдебните органи. В много отношения на българските институции не им достигат необходимите ресурси и възможности, особено при разследванията, свързани с пране на пари, въдето са налице редица предизвикателства, като например недостатъчен капацитет и функционални и структурни празнини в институционалната рамка.

Приемането на България в ЕС през 2007 г. и премахването на ограниченията за достъп на български граждани до европейския пазар на труда през 2013 г., доведе до съществени промени в явлението „трафик на хора". Свободата на пътуване и законната работа в държавите – членки на ЕС сложи край на контрола на престъпните мрежи върху достъпа до пазара на сексуални услуги в ЕС. Наред с това, натискът на европейските и българските съдебни и правоприлагащи

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- Трафикът на хора продължава да е силно печеливш престъпен пазар за организираната престъпност в България.
- За разлика от независимите трафиканти, организираните престъпни групи често правят значителни начални инвестиции и оперативни разходи (напр. за осигуряване на достъп до клиенти, контрол на жертвите, сигурност и прикриване на престъпната дейност).
- Информационните и комуникационни технологии водят до промени, както в методите, така и в структурата на разходите, свързани с операциите по трафика на хора.
- Ключовият принцип да се следват парите все още не е напълно институционализиран в България и разследванията за пране на пари рядко се провеждат паралелно с разследването за трафик на хора.
- Набирането, обучението и използването на доброволни полицейски служители, способни да провеждат сложни финансови разследвания, трябва да стане приоритет.
- Налице е неотложна необходимост от подобряване на механизмите за координация при наказателното разследване на организираната престъпност и свързаните с нея финансови операции в рамките на прокуратурата, както и механизмите за координация с другите компетентни институции.
- В дългосрочен план следва да се обсъди възможността за съкращаването на правомощията за наказателна и т.нар. „гражданска" конфискация в компетенциите на прокуратурата, с цел да се избегне дублирането на ресурси и да се гарантира възможността за паралелни разследвания за пране на пари при производства, свързани с организирана престъпност.

С финансовата подкрепа на Европейската комисия и на Българо-швейцарската програма за сътрудничество.

Пълният доклад от изследването разглежда подробно структурата на пазара, мрежите за трафик на хора, финансирането и финансовите аспекти на пазара. Обърнато е внимание на използването на интернет върху функционирането и финансирането на трафика на хора, което, въпреки известния положителен ефект, дава допълнителни възможности на трафикантите. Разглеждат се и предизвикателствата пред финансовото разследване на престъпленията с трафик на хора.

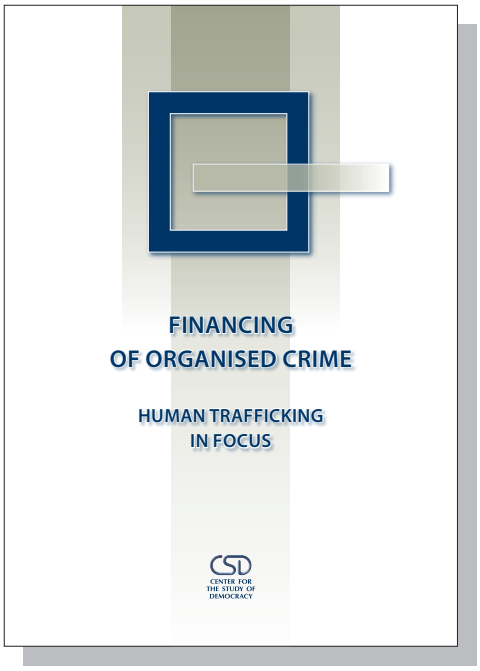

FINANCING
OF ORGANISED CRIME

HUMAN TRAFFICKING
IN FOCUS

CENTER FOR THE STUDY OF DEMOCRACY

Данните от изследването бяха представени на поредица кръгли маси, семинари и заключителна конференция. На 28 юни 2018 г. в Центъра за изследване на демокрацията се проведе кръгла маса на тема „Финансиране на дейностите на организираната престъпност – фокус върху трафика на хора с цел сексуална експлоатация". Събитието събра представители на Националната комисия за борба с

трафика на хора, ГД „Национална полиция", ГД „Борба с организираната престъпност", Столичната дирекция на вътрешните работи, Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество (КПКОНПИ), научни работници и експерти, за които темата представлява интерес. Допълнително бяха организирани два семинара за представители на полицейските служби и магистрати. На 4 юли в Париж, с подкрепата на Националния институт за изследвания в областта на сигурността и правосъдието на Франция, бе проведен семинар, посветен на финансирането и финансовите разследвания на трафика на хора с цел сексуална експлоатация. На 15 ноември в Тренто, Италия, със съдействието на Университета в Тренто, се проведе семинар, посветен на финансирането и финансовите разследвания на трафика на хора с цел трудова експлоатация.

На заключителната конференция на 13 декември в Гент, Белгия, бяха представени резултатите от проучването. В конференцията взеха участие представители на Европол, Евроюст, Националния институт за изследвания в областта на сигурността и правосъдието на Франция, Университета в Тренто, белгийски, български, френски и италиански полицейски служители и магистрати.

Тенденции и рискове пред пазара на тютюневи изделия в България

Пазарът на тютюневи изделия в България представлява интерес и заема важно място в политиките за противодействие на организираната престъпност поради сравнително високите приходи от продажбата им в бюджета на страната. През 2018 г. експерти на Центъра работиха по международното изследване „Незаконната търговия

Кръгла маса „Институционалният отговор на незаконния пазар на тютюневи изделия: граници на възможностите за противодействие", София, 6 март 2018 г.

с тютюневи изделия по балканския маршрут – противодействие на институционалните слабости и корупцията". В рамките на изследването бяха събрани и анализирани данни за България, Гърция, Румъния и Италия. Резултатите от изследването са представени в две последователни публикации. CSD Policy Brief No. 75: Тенденции и рискове пред пазара на тютюневи изделия в България разглежда състоянието и новите тенденции на този криминален пазар в България, като посочва слабостите, които трябва да бъдат преодолени, за да могат ниските нива на този престъпен пазар да се превърнат в трайна тенденция. Разгледани са законният и незаконният пазар на тютюневи изделия и рисковите фактори, които трябва да се имат предвид при провеждане на политиката на противодействие.

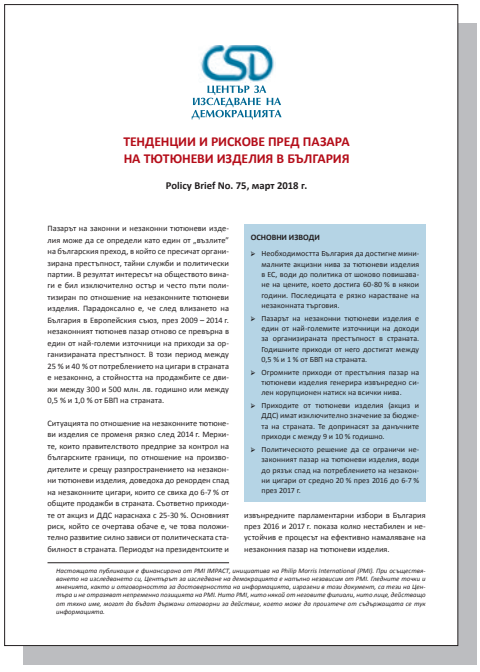

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

ТЕНДЕНЦИИ И РИСКОВЕ ПРЕД ПАЗАРА НА ТЮТЮНЕВИ ИЗДЕЛИЯ В БЪЛГАРИЯ

Policy Brief No. 75, март 2018 г.

Пазарът на законни и незаконни тютюневи изделия може да се определи като един от „вълите" на българския преход, в който се пресичат организирана престъпност, тайни служби и политически партии. В резултат интересът на обществото винаги е бил изключително остър и често пъти политизиран по отношение на незаконните тютюневи изделия. Парадоксално е, че след влизането на България в Европейския съюз, през 2009 – 2014 г. незаконният тютюнев пазар отново се превърна в един от най-големи източници на приходи за организираната престъпност. В този период между 25 % и 40 % от потреблението на цигари в страната е незаконно, а стойността на продажбите се движи между 300 и 500 млн. лв. годишно или между 0,5 % и 1,0 % от БВП на страната.

Ситуацията по отношение на незаконните тютюневи изделия се променя рязко след 2014 г. Мерките, които правителството предприе за контрол на българските граници, по отношение на производителите и сериозно разпространението на незаконни тютюневи изделия, доведоха до рекорден спад на незаконните цигари, които се свиха до 6-7 % от общите продажби в страната. Съответно приходите от акциз и ДДС нараснаха с 25-30 %. Основният риск, който се очертава обаче е, че това положително развитие силно зависи от политическата стабилност в страната. Периодът на президентските и

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- Необходимостта България да достигне минималните акцизни нива за тютюневи изделия в ЕС, води до политика от шоково повишаване на цените, което достига 60-80 % в някои години. Последицата е рязко нарастване на незаконната търговия.
- Пазарът на незаконни тютюневи изделия е един от най-големите източници на доходи за организираната престъпност в страната. Годишните приходи от него достигат между 0,5 % и 1 % от БВП на страната.
- Огромните приходи от престъпния пазар на тютюневи изделия генерира извънредно силен корупционен натиск на всички нива.
- Приходите от тютюневи изделия (акциз и ДДС) имат изключително значение за бюджета на страната. Те допринасят за дългосрочните приходи с между 9 и 10 % годишно.
- Политическото решение да се ограничи незаконният пазар на тютюневи изделия, води до рязък спад на потреблението на незаконни цигари от средно 20 % през 2016 до 6-7 % през 2017 г.

извънредните парламентарни избори в България през 2016 и 2017 г. показа колко нестабилен и неустойчив е процесът на ефективно намаляване на незаконния пазар на тютюневи изделия.

Настоящата публикация е финансирана от PMI IMPACT, инициатива на Philip Morris International (PMI). При осъществяването на изследването си, Центърът за изследване на демокрацията е напълно независим от PMI. Гледните точки и мненията, както и отговорността за достоверността на информацията, изразени в този документ, са тези на Центъра и не отразяват непременно позицията на PMI. Нито PMI, нито някой от неговите филиали, нито лице, действащо от тяхно име, могат да бъдат държани отговорни за действие, което може да произтече от съдържащата се тук информация.

CSD Policy Brief No. 80: Незаконната търговия с тютюневи изделия по Балканския маршрут – България, Гърция, Италия и Румъния прави обзор на четирите страни, разположени по протежение на Балканския маршрут. В доклада са описани институционалните фактори, оказващи влияние на пазара с тютюневи изделия – акцизна политика и мерки за противодействие на контрабандата и нелегалната търговия.

На 6 март 2018 г. Центърът за изследване на демокрацията проведе кръгла маса на тема „Институционалният отговор на незаконния пазар на тютюневи изделия: граници на възможностите за противодействие", на която бяха обсъдени данните и препоръките за България. Кръглата маса събра представители на Националната агенция за приходите, ГД „Борба с организираната престъпност", ГД „Гранична полиция", Дирекция „Анализи и политики" на МВР, Агенция „Митници", както и на производителите на тютюневи изделия.

II. Корупция и измами

Проблемите, свързани с причините и равнището на корупцията във всичките ѝ разновидности, са тема, по която Центърът за изследване на демокрацията е ангажиран повече от 20 години. През 2018 г. беше разработен *Барометър на частната корупция* – методология за измерване на корупцията в частния сектор. В България беше завършено и първото системно изследване на проблемите на корупцията в частния сектор. Резултатите от изследването са публикувани в доклада „Корупцията в частния сектор в България", като са анализирани характеристиките и степента на разпространение на това явление, неговите специфични параметри, както и най-ефикасните индикатори за неговото измерване и оценка.

Докладът беше представен на кръгла маса на 30 март 2018 г. Участниците

КОРУПЦИЯТА В ЧАСТНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ

в кръглата маса подчертаха, че наличието на частна корупция в подобни размери съществено изкривява пазарната среда, води до масово прилагане на практики, които рушат нормалната пазарна конкуренция, и в крайна сметка понижава ефективността и конкурентоспособността на частния сектор.

За разлика от повечето страни – членки на ЕС, в България и Румъния сектор „Земеделие" продължава да има голямо значение в икономическия живот. Добавената стойност на земеделието като част от БВП на двете държави е повече от два пъти по-висока от средната за ЕС. Измамите, нередностите и корупционните практики, свързани с европейските средства за финансиране на селското стопанство в България и в Румъния, представляват сериозен

(Л–Д): Делян Добрев, председател на Комисията по енергетика в Народното събрание, Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията, и Димитър Маргаритов, председател на Комисията за защита на потребителите, София, 30 март 2018 г.

Откриване на международната конференция „Заедно срещу завладяването на държавата: иновативни методи за разследване на измамите с европейските средства за земеделие", София, 13-14 септември 2018 г.

Участници в международната конференция „Заедно срещу завладяването на държавата: иновативни методи за разследване на измамите с европейските средства за земеделие", София, 13-14 септември 2018 г.

риск за финансовите интереси на ЕС. В същото време, голямата концентрация на собственост на земя, особено в България, и неспадащото равнище на нередности и корупция при възлагането на обществени поръчки повишават риска от завладяване на земеделския сектор от частни интереси. Това би се отразило негативно на икономиката на страната и би подкопало целите и замисъла на Общата селскостопанска политика на ЕС.

Тези теми бяха дискутирани на международна конференция с подкрепата на Европейската служба за борба с измамите (ОЛАФ), организирана от Центъра за изследване на демокрацията на 13 и 14 септември 2018 г., в която участваха представители на правоприлагащите органи, експертни организации и академичната общност. Бяха обсъдени и различни методи за измерване на явлението завладяване на държавата и прилагането на иновативни технологични решения при разкриването, разследването и предотвратяването на корупцията и измамите с европейските фондове за земеделие.

III. Противодействие на радикализацията и тероризма

През 2018 г. Програма „Сигурност" продължи да търси новаторски подходи към противодействието на радикализацията и тероризма в и извън ЕС. Експертите на Програмата изготвиха подробен доклад относно проявите на насилствен екстремизъм в Йордания. Наред с това продължи работата по оценка на нуждите, свързани с противодействието на радикализацията в пробационните служби и затворите в 5 държави – членки на ЕС, която ще послужи за основа при изготвянето на менторска програма за служители на тези институции.

Центърът за изследване на демокрацията участва и в анализ на връзката между престъпността и тероризма в

(Л-Д): проф. Петер Нойман, Руслан Стефанов и Раджан Басра, София, 8 ноември 2018 г.

10 държави – членки на ЕС, съвместно със словашкия институт GLOBSEC. Данните от изследването бяха публикувани в два отделни доклада. Първата публикация – „От престъпници до терористи и обратно: междинен доклад за България" – анализира съществуващите данни за България, а във втората – „Кои са европейските джихадисти?" – са представени резултатите от анализа на данните на европейски равнище.

През 2018 г. Центърът за изследване на демокрацията беше и домакин на кръгла маса на тема „Връзки между престъпността и тероризма в Европа", на която проф. Петер Нойман, Раджан Басра и Зора Хаузер от Международния център за изследване на радикализацията и политическото насилие към университета Кингс Колидж, Лондон, представиха резултати от проекта „Връзки между тероризма и престъпността".

IV. Мониторинг и оценка на политики в областта на сигурността и вътрешните работи

Отнемането и управлението на незаконно придобито имущество е от не по-малко политическо значение в България, особено във връзка с усилията на ЕС и националните правителства да противодействат на политическата корупция. През 2018 г. експерти на Центъра изготвиха анализ на актуалните предизвикателства пред българските институции по този проблем – CSD Policy Brief No. 76: Управление на обезпечено и отнето имущество. Наред с това, съвместно с университета в Тренто, приключи работата по

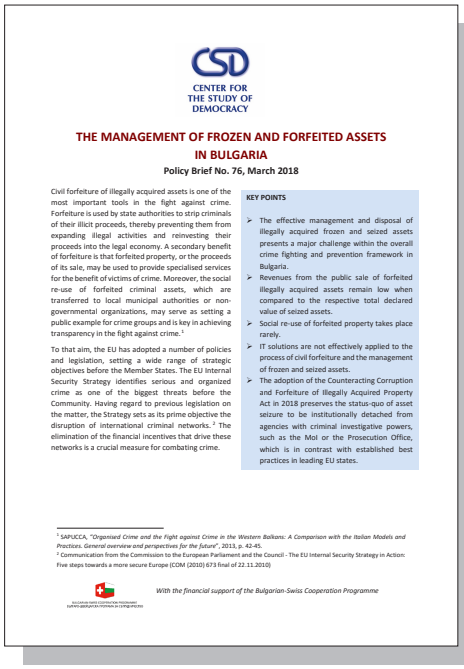

CENTER FOR THE STUDY OF DEMOCRACY

THE MANAGEMENT OF FROZEN AND FORFEITED ASSETS IN BULGARIA

Policy Brief No. 76, March 2018

Civil forfeiture of illegally acquired assets is one of the most important tools in the fight against crime. Forfeiture is used by state authorities to strip criminals of their illicit proceeds, thereby preventing them from expanding illegal activities and reinvesting their proceeds into the legal economy. A secondary benefit of forfeiture is that forfeited property, or the proceeds of its sale, may be used to provide specialised services for the benefit of victims of crime. Moreover, the social re-use of forfeited criminal assets, which are transferred to local municipal authorities or non-governmental organizations, may serve as setting a public example for crime groups and is key in achieving transparency in the fight against crime.[1]

To that aim, the EU has adopted a number of policies and legislation, setting a wide range of strategic objectives before the Member States. The EU Internal Security Strategy identifies serious and organized crime as one of the biggest threats before the Community. Having regard to previous legislation on the matter, the Strategy sets as its prime objective the disruption of international criminal networks.[2] The elimination of the financial incentives that drive these networks is a crucial measure for combating crime.

KEY POINTS

- The effective management and disposal of illegally acquired frozen and seized assets presents a major challenge within the overall crime fighting and prevention framework in Bulgaria.
- Revenues from the public sale of forfeited illegally acquired assets remain low when compared to the respective total declared value of seized assets.
- Social re-use of forfeited property takes place rarely.
- IT solutions are not effectively applied to the process of civil forfeiture and the management of frozen and seized assets.
- The adoption of the Counteracting Corruption and Forfeiture of Illegally Acquired Property Act in 2018 preserves the status-quo of asset seizure to be institutionally detached from agencies with criminal investigative powers, such as the MoI or the Prosecution Office, which is in contrast with established best practices in leading EU states.

[1] SAPUCCA, *"Organised Crime and the Fight against Crime in the Western Balkans: A Comparison with the Italian Models and Practices. General overview and perspectives for the future"*, 2013, p. 42-45.
[2] Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe (COM (2010) 673 final of 22.11.2010)

With the financial support of the Bulgarian-Swiss Cooperation Programme

иновативна Система за управление на данни за отнето имущество (прототип PAYBACK DMS), която беше тествана в избрани държави членки. PAYBACK DMS е адаптируем софтуер за събиране, управление и автоматичен анализ на данни за конфискувано имущество, приложим в различен национален контекст в ЕС и с многоезичен интерфейс. Очаква се използването му да окаже положителен ефект по отношение на международното сътрудничество и обмена на информация във връзка с обезпечено и отнето незаконно придобито имущество.

През 2018 г. експерти на Програма „Сигурност" се включиха и във външната оценка на съответствието при постъпките на страните членки да транспонират *Директива 2014/42/ЕС* (Директива за конфискацията). Оценката е възложена от Генерална дирекция „Миграция и вътрешни работи" и се извършва в партньорство с международната консултантска компания Milieu.

През 2018 г. Програма „Сигурност" участва активно във външната междинна оценка на Фонд „Вътрешна сигурност – Полиция" (2014 – 2017), както и във външната оценка на Европейския център за мониторинг на наркотиците и наркоманиите, възложени от Генерална дирекция „Миграция и вътрешни работи". Експертите на Центъра се включиха в събирането и анализа на данните, както и в изготвянето на препоръките. Друга оценка, по която беше работено, е „Преглед на наличието, сравнимостта и консистентността на статистическите данни относно регистрираната престъпност и наказателноправната статистика" в партньорство с GOPA Consultants.

Част втора
Администрация и управление

Тази страница умишлено е оставена празна.

Институционално развитие

Центърът за изследване на демокрацията е организация с нестопанска цел, осъществяваща обществено-полезна дейност. До 2017 г. Центърът е регистриран в Софийски градски съд и Централния регистър на юридическите лица при Министерство на правосъдието. През 2018 г. Центърът е пререгистриран, съгласно измененията в националното законодателство, в публичния Търговски регистър и регистър на юридическите лица с нестопанска цел, воден от Агенцията по вписванията към министъра на правосъдието. Юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на обществено-полезна дейност имат редица допълнителни задължения, сред които ежегодно да изготвят и заявяват за обявяване в регистъра годишен доклад и финансов отчет.

През 2018 г. Центърът продължи да оптимизира вътрешно-административните си и финансови правила и процеси. Новата система за плащания, въведена през 2014 г., бе доусъвършенствана в съответствие с изискванията на различни финансиращи институции, както и на националното трудово законодателство.

През 2018 г. в Центъра бяха заети общо 28 души, от които 23 души управленски и професионален персонал (включително външни консултанти), и 5 души административен персонал.

Отчетността и прозрачността са ръководни принципи в работата на Центъра за изследване на демокрацията. Тези принципи произтичат от дейностите на Центъра и са свързани с критичния анализ на социалните процеси и тенденции в страната и в Европейския съюз. Прилагането на тези принципи се осъществява чрез:

- ежегодно публикуване на одиторски отчет (от 1992 г.);
- извършване на одит на отделните проекти;
- публикуване на годишни отчети (от 1994 г.);
- редовно публикуване на информация за дейността на интернет страницата на Центъра;
- предоставяне на информация за изпълняваните проекти и резултатите от тях на средствата за масова информация;
- издаване на широк спектър от анализи и доклади.

Прилагането на добри управленски практики има решаващо значение за успеха на Центъра за изследване на демокрацията. През 2018 г. Центърът продължи усилията си да разнообрази източниците си на финансиране извън рамките на традиционните финансови инструменти на Европейския съюз: *Хоризонт 2020*, Европейския социален фонд и финансовите механизми в областите „правосъдие" и „вътрешни работи". Дейността на Центъра беше финансирана и със средства по оперативни програми на българското правителство, както и от Институт „Отворено общество", Центъра за международна правна инициатива и Националния фонд за демокрация. В допълнение към финансирането по проекти, диверсификация се осъществява и чрез участието в търгове чрез консултантските звена „Витоша Рисърч" ЕООД и „Проект 1" ЕООД.

През 2018 г. Центърът беше търсен партньор и координатор на изследователски проекти с общоевропейска насоченост в областта на правото, сигурността и социалните политики. В сътрудничество с водещи европейски неправителствени организации и академични институти, Центърът се включи в общоевропейския дебат за оценка и формиране на политики в областта на борбата срещу организираната престъпност, интеграцията на жертви на трафик и други уязвими групи, обществото доверие в правосъдието, (де)радикализацията и противодействието на компютърните престъпления.

Стажантска програма

Центърът за изследване на демокрацията предоставя възможности за стаж на изявени студенти от различни университети. През 2018 г. в Центъра стажуваха 16 души от 6 страни. Освен българските завършващи и завършили студенти, в Центъра работиха стажанти от Бразилия, Италия, Испания, Казахстан, Канада и САЩ. Сред тях имаше и студентка от Стажантската програма за човешки права и управление на Институт „Отворено общество" (OSIRG), чиято цел е да спомогне за създаването на следващото поколение лидери, способни да прилагат иновативни идеи в политиката и да интегрират теория и практика в стремежа си към създаване и насърчаване на отворените общества, както и двама стажанти в рамките на Асоциация „Европейско поколение", която подкрепя професионалната интеграция на младите европейци, споделящи европейски ценности като мобилност, технологичен прогрес, устойчиво развитие и социално включване.

Центърът привлича талантливи студенти от най-различни академични области. Всеки стажант получава възможност да напише кратък тематичен анализ (под наставничеството и с бележки от експертите на Центъра), свързан с областта, в която получава образование, и/или с бъдещите му професионални цели.

През 2018 г. програмите на Центъра активно ангажираха стажанти във всички свои ключови дейности, като събиране и анализ на публикуваната информация, събиране на данни, преглед на литературата и отразяване на събития, организирани от Центъра. По този начин стажантите придобиваха практически умения и задълбочени познания в следните области:

- антикорупция и добро управление в Европа; завладяване на държавата и руско икономическо и медийно влияние в Централна и Източна Европа; енергийна сигурност и преход към нисковъглеродна икономика; скрита икономика и недекларирана заетост, международна конкурентоспособност;

- интеграция на мигранти и социално включване на уязвими групи; младежка заетост и политика за образование на малцинствата; разработване на стандарти за наблюдение на принудителното връщане; основни причини за тенденциите при търсене на убежище; преодоляване на пречките за намиране на работа пред младите европейци;
- противодействие на радикализацията и насилствения екстремизъм; превенция на радикализацията в затворите, иновативни методи за разследване на корупцията и измамите с европейски средства за земеделие.

През 2018 г. стажантите участваха и в подготовка и провеждане на анкети и обработка на събрани качествени данни. Те бяха и активни участници в изготвянето и подаването на документи за участие в проекти с европейско финансиране и тръжни процедури, като подпомагаха цялостния процес от изготвяне на проектната документация до изпълнението на проекта и по този начин трупаха ценен опит. Публичните събития на Центъра също се осъществяваха с помощта на стажантите.

Центърът разполага с ясна политика и стандарти за въвеждане в работата и наставничество на новопостъпилите стажанти. Стажът им в организацията често продължава под формата на трудова заетост на изследователски и експертни позиции в самия Център или в други институции, или е последван от прием в елитни университети или в схеми за допълнителна заетост и/или образование. Продължителността на стажа варира от два до шест месеца. На стажантите се предоставя изчерпателна информация, която да улесни приспособяването им към особеностите на организацията или, за чуждестранните студенти, към средата и условията на живот в България. Центърът използва стандартизирани модели и процедури за разработване на планове за действие на всички стажанти. Тези планове съдържат срокове и показатели за оценка на работата на стажанта, по които се определя дали стажът е бил успешен. По тях се прави оценка на силните страни и възможностите, които стажът предоставя както за студента, така и за организацията.

„Стажът ми в Центъра за изследване на демокрацията ме обогати с много нови познания. През двата месеца в организацията, които бяха част от по-дълъг стаж за координираната от Центъра мрежа SELDI, работих за Икономическата програма. Възлагаха ми изследователска работа, писане на текстове или предварителни проучвания по интересни за мен теми като руското влияние в Западните Балкани и недекларираната заетост. Беше ми предоставена и възможност да участвам в конференции на високо равнище, както и в обучение, организирано от друга неправителствена организация.

Екипът на Центъра е толкова предразполагащ, отворен за въпроси и готов да ангажира стажантите в своята работа, че всеки започва да се чувства комфортно още от първия ден. За мен беше истински късмет да участвам пряко в дейността на подобна гражданска организация, особено предвид чудесните условия за развитие на стажантите: ръководният състав, експертите, служителите и стажантите свободно обменят идеи и заедно формират становища. Не бих се поколебала да препоръчам на студентите с подходяща специалност да стажуват в Центъра, ако им е възможно, за по-дълъг период от мен. Благодаря Ви отново за всичко!"

Ева Джурич, Сърбия/Франция,
стажант в Икономическата програма (SELDI),
29 март – 25 май 2018 г.

„За мен работата в Центъра за изследване на демокрацията беше важен и извънредно полезен опит. Още от първия ден ми беше възложено да сътруднича на Правната програма по въпроси като права на човека, международни престъпления, миграция, трафик на хора и процедури за международна закрила. В Центъра ми бе дадена възможност да приложа всички умения, които бях придобил по време на следването си: да разпределям времето си, да вземам решения, да планирам, да се справям със стреса, да се сработвам с колегите, да разчитам на диалога и да задавам въпроси, за да обогатя знанията и да развия способностите си. В Центъра се работи професионално, а експертите му се отличават с добросъвестност, точност и богат опит.

Екипът на Центъра е изключителен. Всички са добре запознати с проблемите, с които един млад чужденец би могъл да се сблъска, и съумяват да те накарат да се чувстваш комфортно от самото начало. Отношението е дружелюбно и винаги има кой да ти помогне или да разсее съмненията ти по определен въпрос. За съжаление и хубавите неща имат своя край. Бил съм на стаж на няколко други места, но Центърът несъмнено е най-доброто от тях."

Фабрицио Валерио Бонджорно, Италия,
стажант в Правната програма,
1 февруари – 30 юни 2018 г.

„Прекарах 6 месеца като стажант в Центъра за изследване на демокрацията, като през това време имах възможност да участвам в различни изследователски проекти. Първоначално започнах работа по проект, свързан с енергийния преход, но скоро след това ми възложиха задачи и по проблемите на незаконната търговия с цигарени изделия и завладяването на медиите. Това ми даде ценен поглед върху качеството и диапазона на работа на Икономическата програма и ми позволи да се развивам и да усъвършенствам изследователските си и текстуални умения. Участвах и в подготовката на две международни конференции, организирани от Центъра, както и в международни срещи с партньори и консорциуми по проекти.

За мен качеството на работа на екипа на Центъра и експертните им познания бяха изумителни. Съвместната ми работа с анализаторите ме обогатяваше ежедневно благодарение на техния опит и насоки. Бих искал да подчертая и благосклонното отношение на екипа и да благодаря на всички, че ни въвличаха в своята дейност, че проявяваха търпение и винаги ни даваха възможност да изразяваме мнението си и да водим разговори. Благодарен съм също и на останалите стажанти за добрата компания и подкрепата им. Работата ми с тях ме обогати с ценни познания, както в професионален, така и в личен план.

По тези причини бих препоръчал на всеки настоящ или наскоро завършил студент в областта на политологията и свързаните с нея науки да има предвид възможността за стаж в Центъра и съм сигурен, че за всеки от тях той би бил не по-малко полезен, отколкото за мен."

Кристоф Ролан, Франция, стажант в Икономическата програма,
14 май – 30 октомври 2018 г.

Консултантските звена на Центъра: „Витоша Рисърч" и „Проект 1"

„Витоша Рисърч" ЕООД и „Проект 1" ЕООД са 100 % собственост на Центъра и формират групата на Центъра за изследване на демокрацията. „Витоша Рисърч" ЕООД започва своята дейност като социологическа програма на Центъра и е обособено като отделно дружество през 2000 г. с цел подпомагане на дългосрочната финансова устойчивост на Центъра чрез навлизане на пазара на маркетинговите и социологическите изследвания. Управител на дружеството е директорът по научната дейност на Центъра.

„Проект 1" ЕООД е създаден след консултации с одиторската компания KPMG с цел участие на Центъра в консултантски проекти и конкурси на територията на България и Европейския съюз, и управление на инвестиционната дейност на Центъра. Управител на „Проект 1" ЕООД е изпълнителният директор на Центъра за изследване на демокрацията. Трите организации използват взаимно своите човешки, физически и финансови ресурси, за да реализират по-добре целите и мисията си, като гарантират ясно разделение на стопанските от нестопанските дейности на групата.

През 2018 г. дейността на „Витоша Рисърч" беше съсредоточена върху консултантски проекти, в които използваше натрупания опит в областта на количествения анализ и социалните изследвания.

Програмна и административна структура

Управителен съвет
Д-р Огнян Шентов, Председател на Управителния съвет
Владимир Йорданов, Изпълнителен директор
Руслан Стефанов, Директор, Икономическа програма

Програмен съвет
Д-р Александър Стоянов, Директор по научната дейност
Руслан Стефанов, Директор, Икономическа програма
Д-р Мария Йорданова, Директор, Правна програма
Д-р Мила Манчева, Директор, Социологическа програма
Росица Джекова, Координатор, Програма „Сигурност"
Милена Момчилова-Бояджиева, Финансов директор

Икономическа програма
Руслан Стефанов, Директор, Икономическа програма
Д-р Тодор Галев, Старши анализатор
Д-р Александър Герганов, Старши анализатор
Даниела Минева, Научен сътрудник
Мартин Владимиров, Анализатор
Надежда Ганчева, Анализатор
Д-р Румена Филипова, Научен сътрудник
Петър Терзиев, Анализатор

Правна програма
Д-р Мария Йорданова, Директор, Правна програма
Димитър Марков, Старши анализатор и Директор на проект
Миряна Илчева, Старши анализатор
Д-р Татяна Новосьолова, Научен сътрудник
Мария Дойчинова, Анализатор

Социологическа програма
Д-р Мила Манчева, Директор, Социологическа програма
Д-р Андрей Нончев, Главен експерт
Д-р Лилия Якова, Научен сътрудник
Лилия Драгоева, Анализатор

Програма „Сигурност"
Росица Джекова, Координатор, Програма „Сигурност"
Ген. лейт. (о.р.) Чавдар Червенков, Главен експерт
Д-р Емил Ценков, Главен експерт
Д-р Моис Файон, Главен експерт
Тихомир Безлов, Главен експерт
Д-р Атанас Русев, Старши анализатор

Антон Кожухаров, Анализатор
Надя Стойнова, Анализатор
Мариян Събев, Анализатор

Администрация
Марияна Янкова, Административен секретар
Милена Йорданова, Административен сътрудник
Нели Господинова, Административен сътрудник
Галина Сапунджиева, Програмен сътрудник
Димитър Стаменов, Системен администратор

Счетоводство
Милена Момчилова-Бояджиева, Финансов директор
Цветомир Аврамов, Финансов сътрудник
Петър Лозанов, Счетоводител

Технически сътрудници
Бойко Тасев

Част трета
Финансов отчет

Тази страница умишлено е оставена празна.

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

Център за изследване на демокрацията (Групата)

Консолидиран годишен финансов отчет

31 декември 2018 г.

Доклад на независимия одитор

До Общото събрание
на Центъра за изследване на демокрацията

Доклад върху консолидирания финансов отчет

Извършихме одит на консолидирания финансов отчет на Център за изследване на демокрацията и неговите консултантски звена („Групата"), включващ консолидирания отчет за финансовото състояние към 31 декември 2018 г. и консолидирания отчет за всеобхватния доход, консолидирания отчет за промените в собствения капитал и консолидирания отчет за паричните потоци за годината, завършваща на тази дата, както и пояснителните приложения към консолидирания финансов отчет, съдържащи и обобщено оповестяване на съществените счетоводни политики.

Мнение

По наше мнение, приложеният консолидиран финансов отчет представя достоверно, във всички съществени аспекти, финансовото състояние на Групата към 31 декември 2018 г. и нейните консолидирани финансови резултати от дейността и паричните ѝ потоци за годината, завършваща на тази дата, в съответствие с Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО), приети от Европейския съюз (ЕС).

База за изразяване на мнение

Извършихме одита в съответствие с Международните одиторски стандарти (МОС). Нашите отговорности съгласно тези стандарти са описани допълнително в раздела „Отговорност на одитора". Ние сме независими от Групата в съответствие с Етичния кодекс на професионалните счетоводители на Съвета за международни стандарти по етика за счетоводители (Кодекса на СМСЕС) и с етичните изисквания на Закона за независимия финансов одит (ЗНФО), приложими по отношение на нашия одит на консолидирания финансов отчет в България, като сме изпълнили и другите си етични отговорности в съответствие с изискванията на ЗНФО и Кодекса на СМСЕС. Считаме, че получените от нас одиторски доказателства са достатъчни и уместни, за да осигурят база за нашето мнение.

Друга информация, различна от консолидирания финансов отчет и одиторския доклад

Ръководството носи отговорност за другата информация. Другата информация се състои от доклад за дейността, изготвен от ръководството съгласно Глава седма от

Закона за счетоводството, но не включва консолидирания финансов отчет и одиторския доклад към него.

Нашето мнение относно консолидирания финансов отчет не обхваща другата информация и ние не формулираме категорично заключение относно сигурността ѝ под каквато и да е форма, освен ако не е изрично посочено в доклада ни и до степента, до която е посочено.

Във връзка с нашия одит на консолидирания финансов отчет, отговорността ни се състои в това да прочетем другата информация и по този начин да преценим дали тази друга информация е в съществено несъответствие с консолидирания финансов отчет или с това, което сме установили по време на одита, или съдържа някакво друго съществено неправилно отчитане. В случай че на базата на работата, която сме извършили, достигнем до заключение, че е налице съществено неправилно отчитане в тази друга информация, сме длъжни да докладваме този факт.

Нямаме какво да докладваме в това отношение.

Допълнителни въпроси, които поставя за докладване
Законът за счетоводството

В допълнение на нашите отговорности и докладване съгласно МОС, по отношение на доклада за дейността изпълнихме и процедурите, добавени към изискваните по МОС, съгласно Указанията на професионалната организация на дипломираните експерт-счетоводители и регистрираните одитори в България – Институт на дипломираните експерт-счетоводители (ИДЕС), издадени на 29.11.2016 г. (утвърдени от нейния Управителен съвет на 29.11.2016 г.). Тези процедури се отнасят до проверки за наличието, както и проверки на формата и съдържанието на тази друга информация с цел да ни подпомогнат във формиране на становище относно това дали другата информация включва оповестяванията и докладванията, предвидени в Глава седма от Закона за счетоводството, приложим в България.

Становище във връзка с чл. 37, ал. 6 от Закона за счетоводството

На базата на извършените процедури, нашето становище е, че:

- Информацията, включена в доклада за дейността за финансовата година, за която е изготвен финансовият отчет, съответства на консолидирания финансов отчет.
- Докладът за дейността е изготвен в съответствие с изискванията на Глава седма от Закона за счетоводството.
- Докладът за плащанията към правителствата за финансовата година, за която е изготвен финансовият отчет, е предоставен и изготвен в съответствие с изискванията на Глава седма от Закона за счетоводството.

Отговорност на ръководството за консолидирания финансов отчет

Ръководството носи отговорност за изготвянето и достоверното представяне на този консолидиран финансов отчет в съответствие с МСФО, приети от ЕС, и за такава система за вътрешен контрол, каквато ръководството определя като необходима за осигуряване изготвянето на консолидирани финансови отчети, които не съдържат

съществени неправилни отчитания, независимо дали последните се дължат на измама или на грешка.

При изготвяне на консолидирания финансов отчет ръководството носи отговорност за оценяване способността на Групата да продължи да функционира като действащо предприятие, оповестявайки, когато това е приложимо, въпроси, свързани с предположението за действащо предприятие, и използвайки счетоводната база на основата на предположението за действащо предприятие, освен ако ръководството не възнамерява да ликвидира Групата или да преустанови дейността ѝ, или ако ръководството на практика няма друга алтернатива, освен да постъпи по този начин.

Отговорност на одитора

Ние имаме за цел да установим с разумна степен на сигурност дали финансовият отчет като цяло не съдържа съществени неправилни отчитания, независимо дали те се дължат на измама или на грешка, и да съставим одиторски доклад, в който е включено нашето одиторско мнение. Разумната степен на сигурност е висока степен на сигурност, но не е гаранция, че одит, извършен в съответствие с МОС, ще разкрие съществено неправилно отчитане, когато такова съществува. Неправилни отчитания могат да възникнат в резултат на измама или на грешка и се считат за съществени, ако има разумно основание да се предположи, че самостоятелно или в съвкупност те биха могли да окажат влияние върху икономическите решения на потребителите, вземани въз основа на този финансов отчет.

Като част от одита в съответствие с МОС, ние използваме професионална преценка и запазваме професионален скептицизъм по време на целия одит. В допълнение ние:

- идентифицираме и оценяваме рисковете от съществени неправилни отчитания в консолидирания финансов отчет, независимо дали те се дължат на измама или на грешка; разработваме и изпълняваме одиторски процедури в отговор на тези рискове и получаваме одиторски доказателства, които да са достатъчни и уместни, за да осигурят база за нашето мнение. Рискът да не бъде разкрито съществено неправилно отчитане, което е резултат от измама, е по-висок, отколкото риска от съществено неправилно отчитане, което е резултат от грешка, тъй като измамата може да включва тайно споразумяване, фалшифициране, преднамерени пропуски, изявления, които въвеждат одитора в заблуждение, както и пренебрегване или заобикаляне на вътрешния контрол;
- проучваме вътрешния контрол, имащ отношение към одита, за да разработим одиторски процедури, които да са подходящи при конкретните обстоятелства, но не с цел изразяване на мнение относно ефективността на вътрешния контрол на Групата;
- оценяваме уместността на използваните счетоводни политики и разумността на счетоводните приблизителни оценки и свързаните с тях оповестявания, направени от ръководството;
- правим заключение относно уместността на използване от страна на ръководството на счетоводната база, въз основа на предположението за действащо предприятие и на получените одиторски доказателства относно това дали е налице съществена несигурност във връзка със събития или условия, които биха могли да породят значителни съмнения за способността на Групата да функционира като действащо предприятие. Ако достигнем до заключение, че е налице съществена несигурност, сме длъжни в одиторския си доклад да привлечем внимание към свързаните с

тази несигурност оповестявания в консолидирания финансов отчет или, в случай че тези оповестявания са неадекватни, да променим мнението си. Заключенията ни се основават на одиторските доказателства, получени до датата на одиторския доклад. Бъдещи събития или условия обаче могат да станат причина Групата да преустанови функционирането си като действащо предприятие;

– оценяваме цялостното представяне, структура и съдържание на консолидирания финансов отчет, включително оповестяванията и дали финансовият отчет представя основополагащите за него сделки и събития по достоверен начин.

Стоян Донев
Регистриран одитор
08.07.2019 г.
София

		За годината, приключваща на:	
(Всички суми са в хил. лева)	**Прил.**	**31 декември 2018 г.**	**31 декември 2017 г.**
Активи			
Имоти, машини, съоръжения и оборудване	5	2 055	2 063
Дълготрайни нематериални активи	6	207	236
Инвестиционни имоти	7	354	358
Общо дълготрайни активи		**2 616**	**2 657**
Краткосрочни заеми	8	122	122
Търговски и други вземания	8	463	603
Парични средства и парични еквиваленти	9	2 126	1 280
Разходи за бъдещи периоди		41	116
Общо краткотрайни активи		**2 752**	**2 121**
Общо активи		**5 368**	**4 778**
Собствен капитал		**2 798**	**2 745**
Пасиви			
Дългосрочни заеми	10	200	200
Общо дългосрочни пасиви		**200**	**200**
Задължения към партньори и клиенти	10	844	489
Финансиране за бъдещи периоди	11	1 526	1 344
Общо краткосрочни пасиви		**2 370**	**1 833**
Общо пасиви		**2 570**	**2 033**
Общо собствен капитал и пасиви		**5 368**	**4 778**

Ръководството е одобрило този консолидиран финансов отчет, публикуван на страници 5-34, на 08.07.2019 г. Финансовият отчет е подписан от името на Управителния съвет от:

Владимир Йорданов
Изпълнителен директор
08.07.2019 г.

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА * СОФИЯ

Заверил съгласно одиторския доклад:

Стоян Донев
Регистриран одитор
08.07.2019 г.

0509 Стоян Донев Регистриран одитор

Център за изследване на демокрацията (Групата)
Консолидиран отчет за всеобхватния доход, 31 декември 2018 г.

(Всички суми са в хил. лева)	Прил.	За годината, приключваща на 31 декември 2018 г.	31 декември 2017 г.
Приходи от грантове	12	1 906	2 178
Себестойност на продажбите	14	(1 855)	(2 061)
Брутна печалба от грантове		**51**	**117**
Приходи		1 172	945
Себестойност на продажбите	14	(1 116)	(990)
Загуби от обезценка		-	-
Брутна печалба		**107**	**72**
Финансови приходи		27	7
Финансови разходи		(67)	(57)
Нетни финансови разходи	15	**(40)**	**(50)**
Печалба преди данъци		**67**	**22**
Извънредни разходи		-	-
Разход за данък върху печалбата	16	(16)	(6)
Нетна печалба за периода		**51**	**16**
Друг всеобхватен доход		-	-
Общ годишен всеобхватен доход		**51**	**16**

Ръководството е одобрило този консолидиран финансов отчет, публикуван на страници 5-34, на 08.07.2019 г. Финансовият отчет е подписан от името на Управителния съвет от:

Владимир Йорданов
Изпълнителен директор
08.07.2019 г.

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА * СОФИЯ

Заверил съгласно одиторския доклад:

Стоян Донев
Регистриран одитор
08.07.2019 г.

0509 Стоян Донев Регистриран одитор

(Всички суми са в хил. лв.)	Прил.	За годината, приключваща на 31 декември 2018 г.	31 декември 2017 г.
Парични потоци от оперативна дейност			
Печалба преди данъци		141	16
Корекции за:			
Амортизации		115	159
Промени в оборотния капитал:			
Търговски и други вземания		(73)	385
Търговски и други задължения		722	126
Паричен поток от оперативна дейност		**905**	**686**
Платен корпоративен данък		(16)	(6)
Нетни парични потоци от оперативна дейност		**889**	**680**
Парични потоци от инвестиционна дейност			
Покупка на имоти, машини и съоръжения и нематериални активи		(6)	(18)
Нетни парични потоци за инвестиционната дейност		**(6)**	**(18)**

(Всички суми са в хил. лв.)	Прил.	За годината, приключваща на 31 декември 2018 г.	31 декември 2017 г.
Парични потоци от финансова дейност			
Платени главници, лихви и комисионни		(37)	(51)
Нетни парични потоци за финансова дейност		**(37)**	**(51)**
Нетно увеличение/(намаление) на паричните средства и паричните еквиваленти		846	611
Парични средства и парични еквиваленти в началото на годината		**1 280**	**669**
Парични средства и парични еквиваленти в края на годината	9	**2 126**	**1 280**

Ръководството е одобрило този консолидиран финансов отчет, публикуван на страници 5-34, на 08.07.2019 г. Финансовият отчет е подписан от името на Управителния съвет от:

Владимир Йорданов
Изпълнителен директор
08.07.2019 г.

Заверил съгласно одиторския доклад:

Стоян Донев
Регистриран одитор
08.07.2019 г.

(Всички суми са в хил. лв.)	**Прил.**	**Неразпределена печалба**
Салдо на 1 януари 2017 г.		**2 733**
Нетна печалба за годината		12
Салдо към 31 декември 2017 г.		**2 745**
Салдо на 1 януари 2018 г.		**2 745**
Нетна печалба за годината		51
Други		2
Салдо към 31 декември 2018 г.		**2 798**

Ръководството е одобрило този консолидиран финансов отчет, публикуван на страници 5-34, на 08.07.2019 г. Финансовият отчет е подписан от името на Управителния съвет от:

Владимир Йорданов
Изпълнителен директор
08.07.2019 г.

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА • СОФИЯ

Заверил съгласно одиторския доклад:

Стоян Донев
Регистриран одитор
08.07.2019 г.

0509 Стоян Донев Регистриран одитор

1. Резюме на дейността

Центърът за изследване на демокрацията (наричан „Центъра") е организация с идеална цел със седалище и адрес на управление в Република България. Консолидираният финансов отчет на Центъра към 31 Декември 2018 г. обобщава резултатите на Центъра и неговите консултантски звена „Витоша Рисърч" ЕООД и „Проект 1" ЕООД (наричани „Групата").

Създаден в края на 1989 г., Центърът за изследване на демокрацията е интердисциплинарен институт, който работи за развитието на демократичните ценности и пазарната икономика на европейско равнище. Центърът е независима организация, която подкрепя процеса на реформи в България чрез мобилизиране на гражданското общество и въздействие върху обществените политики.

Основните цели на Центъра са:

- да осигури институционална среда за формиране на ефективни обществени политики за активна роля на България в европейските интеграционни процеси, особено в областта на правосъдието и вътрешния ред;
- да инициира и подкрепя институционалните реформи и приложението на демократичните ценности в правната практика и икономическото развитие;
- да осъществява мониторинг и оценява риска за процеса на институционални реформи в страната.

Центърът за изследване на демокрацията притежава 100% от капитала на своите консултантски звена „Витоша Рисърч" ЕООД и „Проект 1" ЕООД.

„Витоша Рисърч" ЕООД, създадено през 2000 г., се специализира в проучване на широка гама от дейности: социална и икономическа политика; социални анализи и оценки; икономическо и политическо поведение; политически нагласи и ценностни системи; пазарни, медийни и потребителски проучвания; рекламни проучвания и други.

„Проект 1" ЕООД е създадено през 2003 г. Неговият основен предмет на дейност е управлението на инвестиционната дейност в недвижими имоти на Групата и управлението на проекти, осъществявани извън грантови схеми.

Към 31 декември 2018 г. в Групата работят 28 служители.

Годишният финансов отчет на Групата е одобрен от Управителния съвет на 08.07.2019 г.

2. Счетоводна политика

По-долу е описана счетоводната политика, приложена при изготвянето на консолидирания финансов отчет. Тази политика е прилагана последователно през всички години, включени в отчета, освен ако не е упоменато друго.

2.1. База за изготвяне на годишния финансов отчет

Настоящият консолидиран финансов отчет е изготвен в съответствие с изискванията на Международните стандарти за финансови отчети (МСФО), приети от Европейския съюз, при спазване принципа на историческата цена.

Консолидираният финансов отчет включва отчетите на Центъра и неговите консултантски звена към 31 декември всяка година. Финансовите отчети на консултантските звена се изготвят за същия отчетен период като на организацията майка, използвайки последователни счетоводни политики. За целите на консолидацията финансовата информация на Групата е агрегирана на принципа ред по ред, сумирайки подобните елементи на активи, пасиви, приходи и разходи.

Всички вътрешно-групови сделки, разчети и нереализирани печалби, свързани със сделки между компании от Групата, са елиминирани при консолидацията. Нереализираните загуби също са елиминирани, но са взети предвид като индикатор за обезценка на прехвърлените активи. Консултантските звена се консолидират напълно от датата на придобиване, представляваща датата, на която Групата придобива контрол, и продължават да се консолидират до датата, на която този контрол се прекрати. Където е необходимо, счетоводната политика на консултантските звена е променена в съответствие с възприетата от Групата политика.

Консултантски звена са всички предприятия (включително предприятия със специално предназначение), в които Групата притежава повече от половина от акциите или дяловете с право на глас и върху чиято финансова политика и дейност може да упражнява контрол. При определяне контрола на Групата върху други предприятия е взето предвид наличието и ефекта от потенциални права на глас, които се упражняват към настоящия момент или са в процес на прехвърляне.

При отчитане придобиването на консултантски звена се използва метода на покупката. Стойността на придобиването се определя по справедливата стойност на придобитите активи, издадените капиталови инструменти и натрупаните или поети пасиви към датата на придобиване.

Придобитите разграничими активи и поети пасиви и условни задължения се оценяват първоначално по справедлива стойност в деня на придобиването, независимо от размера на неконтролиращото участие. Положителна репутация има в случаите, когато стойността на придобиването е по-висока от справедливата цена на разграничимите нетни активи на придобитото дружество. Ако стойността на придобиването е по-ниска от справедливата стойност на нетните активи на придобитото консултантски звено, разликата се признава директно в отчета за доходите.

След първоначалното признаване репутацията се оценява по цена на придобиване, намалена с натрупаните загуби от обезценка. За целите на теста за обезценка, от датата на придобиването репутацията се разпределя към всички обекти, създаващи парични потоци, които се очаква да получат икономическа изгода от синергията на комбинацията, независимо дали други активи или пасиви на придобития бизнес са отнесени към тези обекти.

Ако репутацията е разпределена към обект, създаващ парични потоци, и Групата продаде дейност в рамките на този обект, то репутацията, свързана с продадената дейност, се включва в балансовата стойност на дейността при определяне на печалбата или загубата от освобождаването от тази дейност. Репутацията, свързана с освобождаваната дейност, се оценява въз основа на относителните стойности на тази дейност и на запазените дейности от обекта, генериращ парични потоци.

Операции с неконтролиращи участия

Неконтролиращите участия представляват дела от печалбата или загубата и нетните активи, които не се притежават от Групата и са представени отделно в отчета за доходите, а в консолидирания баланс са представени в собствения капитал, но отделно от собствения капитал на акционерите на организацията майка. Освобождаването от неконтролиращи участия води до печалби и загуби за Групата, които се признават в отчета за доходите. Придобитите неконтролиращи участия се отчитат като се използва метод, при който разликата между цената на придобиване и балансовата стойност на дела на придобитите нетни активи се признава като репутация.

Изготвянето на финансовите отчети в съответствие с МСФО изисква употребата на счетоводни приблизителни оценки. При прилагането на счетоводната политика на Групата ръководството е използвало собствени преценки. Елементите на финансовите отчети, чието представяне включва по-висока степен на преценка или субективност, както и тези елементи, за които предположенията и оценките имат значително влияние върху финансовите отчети като цяло, са представени отделно в Приложение 4.

Нови стандарти и разяснения, приложени от Групата

Нови и променени стандарти и разяснения, които са издадени, но все още не са задължителни за прилагане за финансови периоди, започващи на и след 1 януари 2018 г., не са приложени по-рано при изготвянето на този консолидиран финансов отчет. Ръководството не очаква тези промени да засегнат финансовия отчет на Групата, макар че те биха могли да засегнат счетоводното отчитане на операции и събития в бъдещи отчетни периоди.

2.2. Сделки в чуждестранна валута

2.2.1. Функционална валута и валута на представяне

Отделните елементи на финансовите отчети на Групата се оценяват във валутата на основната икономическа среда, в която Групата извършва дейността си („функционална валута"). Годишният финансов отчет е представен в български лева, която е функционална валута и е валута на представяне.

2.2.2. Сделки и салда

Сделките в чуждестранна валута се представят във функционална валута, като се прилага официалния курс на датата на сделката. Печалбите и загубите от промяна във

валутните курсове, възникнали в резултат на разплащания по сделки в чуждестранна валута, както и от преоценка по заключителен валутен курс на деноминираните в чуждестранна валута активи и пасиви, се признават в отчета за доходите.

2.3. Имоти, машини и съоръжения

Имоти, машини, съоръжения и оборудване са представени по историческа стойност, която е намалена с начислените амортизации и загуби от обезценка. Историческата стойност включва всички разходи, които са пряко свързани с придобиването и въвеждането в експлоатация на активите.

Последващите разходи се прибавят към балансовата стойност на актива или се отчитат като отделен актив, само когато се очаква, че Групата ще получи бъдещи икономически изгоди, свързани с употребата на този актив, и когато отчетната му стойност може да бъде достоверно определена.

Амортизация се начислява от датата, когато активът е влязъл в експлоатация. Земите не се амортизират, тъй като се смята, че имат неопределено дълъг полезен живот. Активите в строеж не се амортизират, тъй като не са налични за употреба.

Амортизация се начислява на база на линейния метод. Използваните амортизационни норми се основават на изчисления полезен живот, както следва:

Сгради	100 години
Машини и съоръжения	3,33 години
Транспортни средства	6,67 години
Стопански инвентар	2 – 6,67 години

Имоти, машини и съоръжения се амортизират от месеца, следващ датата на придобиване, а активите, придобити по стопански начин – от месеца, когато активът е влязъл в експлоатация.

Когато балансовата стойност е по-висока от възстановимата стойност, дълготрайният материален актив се отчита по неговата възстановима стойност.

2.4. Нематериални активи

Нематериалните активи, придобити от Групата, се представят по цена на придобиване, намалена с натрупаната амортизация и загуби от обезценка.

Последващи разходи

Последващи разходи се капитализират в стойността на нематериалните дълготрайни активи, само когато се увеличават бъдещите икономически изгоди, черпени от използването на актива. Всички други разходи се признават в отчета за доходите в момента на възникване.

Нематериалните активи са амортизирани на база на линейния метод върху оценения полезен живот на активите, освен ако те нямат неограничен полезен живот.

2.5. Финансови активи

Групата класифицира своите финансови активи в следните категории: финансови активи, отчитани по справедлива стойност в отчета за доходите; заеми и вземания; финансови активи, държани до падежа; и финансови активи на разположение за продажба. Класификацията се извършва според целта, за която са придобити финансовите активи. Ръководството определя класификацията на финансовите си активи в момента на покупката и преразглежда тази класификация в края на всеки отчетен период.

Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в отчета за доходите

Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в отчета за доходите, са финансови активи, държани за търгуване. Финансов актив се класифицира в тази категория, ако е придобит с цел да бъде продаден в краткосрочен план. Активите в тази категория се класифицират като краткосрочни.

За целите на този финансов отчет краткосрочни са активите с падеж до 12 месеца. През годината Групата не притежава такива финансови активи. Групата не притежава такива финансови активи към 31 декември 2018 г.

Заеми и вземания

Заеми и вземания са недеривативни финансови активи с фиксирани или определени плащания, които не се котират на активен пазар. Те са включени в краткосрочни активи, с изключение на тези с падеж повече от 12 месеца след датата на баланса, които се класифицират като дългосрочни. Заемите и вземанията се включват в категориите „търговски и други вземания" и „пари и парични еквиваленти" в счетоводния баланс. Заемите и вземанията се водят по амортизирана стойност, като се използва ефективен лихвен процент.

Финансови активи, държани до падежа

Финансовите активи, държани до падежа, са инвестиции с фиксиран падеж, които ръководството на Групата възнамерява и има възможност да държи до падежа. Тези финансови активи се класифицират като дългосрочни, с изключение на активи, които са с падеж до 12 месеца след датата на баланса и които са признати като текущи през отчетния период. Групата не притежава такива финансови активи.

Финансови активи на разположение за продажба

Финансови активи на разположение за продажба са недеривативни активи, които представляват инвестиции, придобити с цел притежание за неопределен период, и които могат да бъдат продадени, когато Групата се нуждае от средства или при промяна на лихвения процент. Те се включват в дългосрочните активи, освен ако ръководство има

намерение да продаде инвестициите в период до 12 месеца от датата на баланса или да ги използва като оперативен капитал. В такъв случай инвестициите се класифицират като краткотрайни активи. През годината Групата не притежава такива финансови активи.

На датата на баланса Групата оценява дали съществуват обективни доказателства, че финансов актив или група от финансови активи са обезценени. Тестването за обезценка на търговски вземания е описано в Приложение 2.7.

2.6. Материални запаси

Материалните запаси се посочват по по-ниската от цената на придобиване и нетната реализуема стойност. Разходът се определя по метода на среднопретеглената стойност. Нетната реализуема стойност е равна на очакваната продажна цена при нормално протичане на дейността, намалена с пряко свързаните с продажбата разходи.

2.7. Търговски и други вземания

Търговските вземания се признават първоначално по справедлива цена, а впоследствие по амортизирана стойност, определена като се използва метода на ефективния лихвен процент и намалена с евентуална провизия за обезценка. Провизия за обезценка се прави в случай, че съществува обективно доказателство, че Групата няма да бъде в състояние да събере всички дължими суми, съгласно първоначалните условия по отношение на съответния разчет.

Значими финансови затруднения на задълженото лице, вероятност за банкрут или финансово преструктуриране или невъзможност за изплащане на дълга (при просрочие над 30 дни) се приемат като индикатор, че търговското вземане е обезценено. Сумата на провизията е равна на разликата между балансовата стойност на вземането и сегашната стойност на очакваните бъдещи парични потоци, дисконтирани с първоначалният ефективен лихвен процент. Балансовата стойност на актива е намалена чрез използването на корективна сметка, а стойността на загубата се отразява в отчета за доходите към разходите за продажба и маркетинг. Когато търговско вземане е несъбираемо, то е отписано от коригивната сметка на търговските вземания. Последващо възстановяване на стойността, която е отписана, се отразява в намаление на разходите за продажба и маркетинг в отчета за доходите.

2.8. Парични средства и парични еквиваленти

Паричните средства и парични еквиваленти включват пари в брой, пари по банкови сметки, други високо ликвидни краткосрочни инвестиции с падеж до 3 месеца, както и банкови овърдрафти. В баланса овърдрафтите се включват като краткосрочно задължение в категорията на краткосрочните заеми.

2.9. Инвестиционни имоти

Инвестиционни имоти са имоти, държани за получаване на приходи от наем или за увеличение на стойността им, или и за двете, но не с цел продажба в обичайната дей-

ност, използване за производство или доставка на стоки или услуги, или за административни цели. Инвестиционните имоти първоначално се оценяват по цена на придобиване и при последваща оценка – по справедлива стойност, като промените се признават в печалби и загуби.

Цената на придобиване включва всички разходи, директно свързани с придобиването на инвестиционния имот. Стойността на инвестиционните имоти, придобити по стопански начин, включва направените разходи за материали, директно вложен труд, разходите, пряко отнасящи се до привеждане на актива до състояние необходимо за неговата експлоатация, и капитализирани разходи по заеми.

Когато употребата на инвестиционен имот се промени така, че той се рекласифицира в имоти, съоръжения и оборудване, неговата справедлива стойност към датата на рекласификацията става цена на придобиване за последващо отчитане.

2.10. Заеми

Заемите се признават първоначално по справедлива стойност, намалена с направените разходи по извършването на транзакцията. Впоследствие заемите се отчитат по амортизируема стойност; всяка разлика между плащанията (нетно от разходите по извършването на транзакциите) и амортизираната стойност на заема се признава в отчета за доходите през периода на заема, като се използва метода на ефективната лихва.

Заемите се класифицират като краткосрочни задължения, освен ако Групата има безусловно право да отсрочи уреждането на задължението за период най-малко 12 месеца след датата на счетоводния баланс.

Разходите за заеми се признават като текущ разход в отчета за доходите.

2.11. Отсрочени данъци

Отсрочените данъци върху печалбата са определени изцяло, като се прилага балансовия метод, на база на временните разлики, произлизащи между данъчните основи на активите и пасивите и техните балансови стойности. При изчисляване на отсрочените данъци се използват данъчните ставки (закони), действали към датата на съставяне на баланса, които се отнасят за периодите на очакваното обратно проявление на данъчните временни разлики.

Отсрочените данъчни активи се признават в степента, в която е вероятно наличието на бъдеща облагаема печалба, така че данъчните временни разлики да бъдат използвани.

2.12. Доход на наетите лица при пенсиониране

Съгласно чл. 222, ал. 3 от Кодекса на труда, при прекратяване на трудовото правоотношение, след като работникът или служителят е придобил право на пенсия за осигурителен стаж, към датата на прекратяване на трудовото правоотношение работодателят е задължен да му изплати обезщетение в размер на минимум две и максимум шест

брутни месечни заплати, ако работникът или служителят е бил нает от Групата над 10 години. Към 31 декември 2018 г. Групата не е отчела такива задължения.

2.13. Признаване на приходите

Приходите включват справедливата стойност на сумата от продажбата на стоки и услуги, която е генерирана или ще бъде генерирана от обичайната дейност на Групата. Приходите се отчитат нетно от данък върху добавената стойност, търговски отстъпки, отбивки и рабати и след елиминиране на вътрешно-груповите сделки.

Групата признава приходи, когато сумата на прихода може да бъде надеждно определена и се очаква предприятието да получи бъдещи икономически изгоди, съобразно критериите, описании по-долу. Сумата на прихода не се приема за надеждно измерена, докато не се разрешат всички непредвидени обстоятелства, свързани с продажбата. Групата основава своите преценки на историческия си опит, вземайки предвид вида на клиента, вида на сделката и особеностите на всяко споразумение.

Продажби на услуги

Приходите от договори с цени, определени според изразходеното време и извършените разходи, се осчетоводява в отчета за доходите пропорционално на степента на осъществяване на операцията към датата на баланса. Приходите се признават според договореното възнаграждение за отработените часове. При договори с фиксирано време приходът се признава според съотношението на отработените часове спрямо общите часове, които трябва да бъдат отработени.

Приходите от договори с фиксирана цена за извършване на услуги също се признават според метода степен на завършеност. При този метод приходът се признава според съотношението на извършената работа спрямо общите услуги, които трябва да бъдат извършени.

При възникване на обстоятелства, които могат да променят първоначалните оценки на приходите, разходите или степента на завършеност, оценките се преразглеждат. Това преразглеждане може да доведе до увеличение или намаление на очакваните приходи или разходи и се отразява в приходите за периода, в който тези обстоятелства станат известни на ръководството.

Приходи от грантове и финансирания

Грантове и финансирания от финансиращи организации се признават първоначално като отсрочен приход, ако съществува разумна степен на сигурност, че те ще бъдат получени и Групата ще може да изпълни условията, свързани с усвояването на финансирането. Финансиранията, които покриват разходите на Групата, свързани с изпълнението на проекта, се признават в отчета за доходите на систематична база в периода, в който се признават разходите за неговото изпълнение. Финансиранията, които покриват разходите на Групата, свързани с придобиване на активи, се признават в отчета за доходите на систематична база през полезния живот на актива.

Приходи от лихви

Приходите от лихви се признават пропорционално на времето, като се използва метода на ефективната лихва. При обезценка на вземане Групата намалява балансовата му стойност до възстановимата му стойност, която представлява очакваните бъдещи парични потоци, дисконтирани на база на първоначалният ефективен лихвен процент, присъщ на инструмента, и впоследствие отчита сконтото като приходи от лихви. Приходите от лихви по обезценените заеми се признават на база първоначалният ефективен лихвен процент.

2.14. Разпределение на дивиденти

Групата не разпределя дивиденти.

3. Управление на финансовия риск

3.1. Глобална финансова криза

През 2018 и 2019 г. икономиката на България продължи да бележи ръст благодарение на вътрешното търсене и износа. Перспективите за бъдещ икономически растеж за Европа като цяло и за България в частност обаче не са особено обнадеждаващи. Основните фактори за това са продължаващата нестабилност в световен мащаб, търговските спорове между САЩ и Китай, изгледите за Брекзит без споразумение, неразрешеният конфликт между Русия и Украйна, и влошаването на отношенията между ЕС и Турция. През втората четвърт на 2019 г. се наблюдава спад на растежа в Еврозоната, което е сигнал за запазване на тенденцията за почти нулев лихвен процент. Същевременно, стабилността на ЕС бе потвърдена на изборите за Европейски парламент през 2019 г., което е известна гаранция, че финансирането на европейските проекти в България ще продължи. Този факт вероятно ще има положително влияние върху дейността на Групата.

Бъдещото икономическо развитие на България зависи значително от ефективността на икономическите, финансови и монетарни мерки, които правителството предприема, както и от данъчните, регулаторни и политически промени. През 2019 г. политическата нестабилност в страната нарасна. България продължава да е кандидат за приемане в Шенген, но процесът вероятно ще протече със затруднения и отклонения от първоначалните планове.

Ръководството не е в състояние да предвиди всички промени, които биха имали влияние върху сектора и по-широко върху икономиката, и следователно – какъв би бил техния ефект върху бъдещото финансово състояние на Групата. Анализът, направен от ръководството, обаче сочи, че в краткосрочен и средносрочен план рисковете са балансирани и средата за развитие като цяло вероятно ще продължи да бъде благоприятна за Групата.

Българската икономиката е също така под прякото въздействие на колебанията на международната конюнктура. Един от новите рискове е напрежението в глобалните

търговски отношения, което би могло да повлияе отрицателно върху икономиката на ЕС и на България в частност. Ръководството не е в състояние да прецени пълноценно дългосрочните последствия върху финансовото състояние на Групата от евентуална последваща промяна на икономическата среда, в която Групата работи.

Ръководството вярва, че взема всички мерки за поддържане на стабилността и развитието на бизнеса на Групата в настоящата обстановка.

3.2. Фактори на финансовия риск

Осъществявайки дейността си, Групата е изложена на многообразни финансови рискове: пазарен риск (включващ валутен риск, ценови риск и риск от промени в паричния поток поради променящ се пазарен лихвен процент), кредитен риск и ликвиден риск. Програмата на Групата за цялостно управление на риска се фокусира върху финансовия риск и има за цел да намали евентуалните неблагоприятни ефекти върху финансовите показатели на Групата.

3.2.1. Пазарен риск

Валутен риск

Групата не е изложено на валутен риск, тъй като повечето транзакции в чуждестранна валута са деноминирани в евро. Към момента курсът на еврото е фиксиран към този на българския лев. През 2018 г. Групата осъществяваше няколко проекта с финансиране в щатски долари и швейцарски франкове, като поради неблагоприятните курсове на долара и швейцарския франк към българския лев претърпя известни загуби, но цялостното финансово състояние на Групата не бе сериозно засегнато.

Ръководството на Групата не допуска, че ще има промени в следващите 12 месеца, и затова не са правени допълнителни анализи.

Ценови риск

Ръководството на Групата следи ценовия риск в контекста на очакваните бъдещи приходи от оперативна дейност.

3.2.2. Лихвен риск

Тъй като Групата няма значителни лихвоносни активи, приходите и оперативните парични потоци са до голяма степен независими от промените на пазарните лихвени нива. Групата разглежда лихвената си експозицията регулярно и взима под внимание съответния риск.

3.2.3. Кредитен риск

Кредитният риск произлиза от пари и парични еквиваленти и депозити в банки и други финансови институции.

3.2.4. Ликвиден риск

Съобразно основния си предмет на дейност, Групата има възможност за финансиране чрез договорени кредитни линии, овърдрафти и други кредитни инструменти, ако това е необходимо.

Таблицата по-долу анализира финансовите пасиви на Групата в съответните падежни групи на базата на оставащия период от счетоводния баланс към падежната дата на договора. Оповестените в таблицата суми са договорните недисконтирани парични потоци. Балансовите задължения в рамките на 12 месеца се равняват на преносните стойности, тъй като влиянието на дисконтирането е незначително.

Към 31 декември 2018 г.	**До 1 година**	**Между 1 и 2 години**	**Между 2 и 5 години**	**Над 5 години**
Търговски и други задължения	844	-	-	200
Към 31 декември 2017 г.	**До 1 година**	**Между 1 и 2 години**	**Между 2 и 5 години**	**Над 5 години**
Търговски и други задължения	489	-	-	200

4. Значими счетоводни приблизителни оценки и преценки

Приблизителните оценки и преценки са базирани на натрупан опит и други фактори, включително очаквания за бъдещи събития при наличните обстоятелства. Достоверността на приблизителните оценки и преценки се преразглежда редовно.

Групата извършва приблизителни оценки и преценки за целите на счетоводното отчитане и оповестяване, които, по дефиниция, в повечето случаи се различават от фактическите резултати. Значимите счетоводни приблизителни оценки, при които има значителен риск от последваща съществена корекция на балансовите стойности на активите и пасивите през следващата финансова година, са описани по-долу:

Полезен живот на имоти, машини и съоръжения и нематериални активи

Представянето и оценката на имотите, машините и съоръженията, и нематериалните активи изисква ръководството, на база на счетоводни преценки, да направи предпо-ложения за техния полезен живот и остатъчна стойност. Ръководството оценява всяка година остатъчния полезен живот на активите.

Обезценка на вземания

Обезценката на вземания се прави съобразно очакванията на ръководството за събираемостта на вземанията. Към датата на изготвяне на отчетите, ръководството прави преглед на съществуващите вземания и преоценява тяхната събираемост.

5. Имоти, машини и съоръжения

Отчетна стойност	**Към 31 декември 2017 г.**	**Придобити**	**Отписани**	**Към 31 декември 2018 г.**
Сгради	1 135	-	-	1 135
Компютри	273	9	-	282
Транспортни средства	243	-	-	243
Стопански инвентар	111	-	-	111
Други активи	12	-	-	12
Разходи за придобиване	911	-	-	911
Общо	**2 685**	**9**	**-**	**2 694**

Амортизация	**Към 31 декември 2017 г.**	**Разходи за амортизация**	**Отписана амортизация**	**Към 31 декември 2018 г.**
Сгради	29	-	-	29
Компютри	257	16	-	273
Транспортни средства	230	7	-	237
Стопански инвентар	102	3	-	105
Други активи	3	-	-	3
Разходи за придобиване	-	-	-	-
Общо	**621**	**26**	**-**	**647**

Балансова стойност	**Към 31 декември 2017 г.**	**Други изменения**	**Към 31 декември 2018 г.**
Сгради	1 106	1	1 107
Компютри	16	3	12
Транспортни средства	12	(1)	5
Стопански инвентар	9	8	14
Други активи	9	(3)	6
Разходи за придобиване	911	-	911
Общо	**2 063**	**8**	**2 055**

6. Нематериални активи

Отчетна стойност	**Към 31 декември 2017 г.**	**Придобити**	**Отписани**	**Към 31 декември 2018 г.**
Софтуер	545	-	-	545
Други	250	55	-	305
Общо	**795**	**55**	**-**	**850**

Амортизация	**Към 31 декември 2017 г.**	**Разходи за амортизация**	**Отписана амортизация**	**Към 31 декември 2018 г.**
Софтуер	486	56	-	542
Други	73	28	-	101
Общо	**559**	**84**	**-**	**643**

Балансова стойност	**Към 31 декември 2017 г.**	**Придобити**	**Отписани**	**Към 31 декември 2018 г.**
Софтуер	59	(56)	-	3
Други	177	27	-	204
Общо	**236**	**(29)**	**-**	**207**

7. Инвестиционни имоти

	2018 г.	**2017 г.**
Към 1 януари		
Балансова стойност в началото на периода	358	362
Разходи за амортизация	(-4)	(-4)
Балансова стойност в края на периода	**354**	**358**
Към 31 декември		
Отчетна стойност	508	508
Натрупана амортизация	(-154)	(-150)
Балансова стойност	**354**	**358**

Инвестиционните имоти на Групата представляват земи и сгради, придобити в периода 2005 – 2006 година. Инвестиционните имоти се представят в баланса на Групата по историческа стойност, намалена с начислените амортизации и загуби от обезценка.

8. Търговски и други вземания

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
Търговски вземания	423	552
Други	40	51
	463	**603**

Балансовата стойност на търговските и други вземания е близка до тяхната справедлива стойност.

9. Пари и парични еквиваленти

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
Пари в брой	17	18
Парични средства по разплащателни сметки	2 109	1 262
	2 126	**1 280**

10. Търговски и други задължения

	Към 31 декември	
Дългосрочни задължения	**2018 г.**	**2017 г.**
Дългосрочни заеми	200	200

	Към 31 декември	
Краткосрочни задължения	**2018 г.**	**2017 г.**
Задължения към партньори и клиенти	40	243
Възнаграждения и социални осигуровки	30	50
Данъци	6	4
Други	768	192
	844	**489**

Сумите по задълженията по заеми по-горе представляват заем, отпуснат през 2009 г. от „ИР Комуникейшънс" ЕООД към „Проект 1" ЕООД. Съгласно договора за заем годишният лихвен процент възлиза на 1,5%.

11. Финансиране за бъдещи периоди

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
Европейска комисия (ЕК) – Оценка на завладяването на държавата и мониторинг на антикорупционните политики на секторно равнище	263	
ЕК – Изграждане на умения у младежите за справяне с крайнодесния екстремизъм онлайн	217	
ЕК – Услуги за миграция, подпомогнати от ИКТ	156	
Национален фонд за демокрация – Анализ и противодействие на зловредното чуждо влияние	76	
ЕК – Нелегални парични потоци и жертви на трафик на хора с цел трудова експлоатация	51	
ЕК – Мрежа за превенция на нетолерантността и груповата омраза в Централна и Източна Европа	5	
ЕК – Разработване и прилагане на Харта на многообразието в България	112	
ЕК – Към по-ефективна защита на правата и достъп до правосъдие за жертви на престъпления	13	
ЕК – Сътрудничество между структурите за борба с трафика на хора и засегнатите икономически сектори за противодействие на веригите за трафик	24	
ЕК – Стратегическа оценка на сътрудничеството между съдебните и полицейските органи	26	
ЕК – Нарушители с психо-социални и интелектуални увреждания: идентифициране, оценка на потребностите и равнопоставеност	117	
ЕК – Гражданското общество за добро управление и антикорупция в Югоизточна Европа: изграждане на капацитет за мониторинг, застъпничество и повишаване на осведомеността	28	
ЕК – Подкрепа на дяловото участие на потребители във ВЕИ инсталации	33	
Немско сдружение за международно сътрудничество (GIZ) – Диалог за енергийния преход в Югоизточна Европа	9	

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
Национална Агенция Еразъм+ Франция – Интегриран подход за превенция на радикализацията в общността, пробационните служби и затворите	6	
ЕК – Свободно движение в ЕС – правата на еднополови двойки с официално признат брак или съжителство	21	77
ЕК – Иновативни методи за разследване на измамите с европейските средства за земеделие		52
Европейска фондация за климата – Регионален доклад „Пътната карта за електроенергийния сектор на Югоизточна Европа"		15
Делегация на Европейския съюз в Черна Гора – Инициатива за откритост в системата на правосъдието		3
Европейска фондация за климата – Децентрализация на енергетиката в България		20
Фондация „Смит Ричардсън" – Кремълският наръчник 2		80
СНПООН/Прозрачност без граници – Регионална платформа за противодействие на корупцията в Югоизточна Европа – продължение		8
Институт „Отворено общество" (Будапеща) – Подпомагане на достъпа и използването на мерките по програма „Гаранция за младежта" от ромската младеж в България, Унгария и Румъния	37	15
ЕК – Подобряване на положението на пострадалите от престъпления и на взаимодействието между заинтересованите страни	20	16
ЕК – Превенция и противодействие на расизма и ксенофобията чрез социална ориентация на чуждите граждани	54	116
Фондация „Смит Ричардсън" – Руското влияние в Европа		7
Министерство на вътрешните работи, България (МВР) – Разработване и прилагане на унифицирани стандарти за мониторинг на принудителното връщане, фаза II		4
ЕК – Подпомагане интеграцията на жени, получили международна закрила, чрез разработване и прилагане на комплексни интеграционни програми за обучение	30	67

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
ЕК – Финансиране на дейностите на организираната престъпност – фокус върху трафика на хора с цел сексуална експлоатация		129
Фондация „Джърман Маршал" – Руското икономическо влияние в медийния сектор на страните от Черноморския регион		55
МВР – Засилване на противодействието на правоприлагащите органи срещу трансграничната организирана престъпност в контекста на миграционната криза		25
ЕК – Оценка на риска от изолация на заподозрените лица и обвиняемите	27	76
ЕК – Подпомагане на Европейския енергиен съюз чрез анализ на мотивите за индивидуалния и колективен енергиен избор в Европа		138
ЕК – Барометър на корупцията в частния сектор – разработване и пилотиране на модел за сравнително виктимизационно изследване сред бизнеса за корупцията в частния сектор в ЕС		6
ЕК – Създаване на система за управление на данни за конфискувано имущество в ЕС		126
ЕК – Анализ на измеренията на организираната престъпност и терористичните мрежи и разработване на ефективни инструменти за служителите в сферата на сигурността на предна линия	30	38
Филип Морис Интернешънъл – Незаконната търговия с тютюневи изделия и балканският маршрут: преодоляване на институционалните слабости и корупцията	63	133
Институт „Отворено общество" (Будапеща) – Завладяване на държавите в Европа: мониторинг на рисковете и формиране на политики за противодействие	89	128
Други	18	
Общо финансирания по проектни действия	**1 525**	**1 334**
Финансиране на дълготрайни активи	1	10
Общо финансиране за бъдещи периоди	**1 526**	**1 344**

12. Приходи от грантове

Приходите от грантове и други проекти за съответните периоди са както следва:

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
ЕК – Адаптиране на обучението за изграждане на приобщаваща образователна среда	33	
ЕК – Свободно движение в ЕС – правата на еднополови двойки с официално признат брак или съжителство	56	
ЕК – Подкрепа на дяловото участие на потребители във ВЕИ инсталации	33	
ЕК – Превенция и противодействие на расизма и ксенофобията чрез социална ориентация на чуждите граждани	62	
ЕК – Подобряване на положението на пострадалите от престъпления и на взаимодействието между заинтересованите страни	28	
ЕК – Гражданското общество за добро управление и антикорупция в Югоизточна Европа: изграждане на капацитет за мониторинг, застъпничество и повишаване на осведомеността	30	
Немско сдружение за международно сътрудничество (GIZ) – Помощ за противодействието на насилствения екстремизъм в Йордания	57	
Център за международно частно предприемачество – От клептокрация към завладяване на държавата: руското влияние в Западните Балкани	7	
ЕК – Съдебна стратегия за противодействие на всички форми на насилствен екстремизъм в затворите	71	
Министерство на външните работи, търговията и развитието, Канада – Противодействие на зловредното руско влияние и пропаганда в Молдова по отношение на жените	12	
Немско сдружение за международно сътрудничество (GIZ) – Диалог за енергийния преход в Югоизточна Европа	61	
ЕК – Радикализация, секуларизъм и управление на религиите – сближаване на европейските и азиатските перспективи	12	

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
ЕК – Иновативни методи за разследване на измамите с европейските средства за земеделие	71	
МВР – Оценка на заплахите от организирана престъпност в България	78	
ЕК – Противодействие на радикализацията в Югоизточна и Централна Европа чрез разработване на инструмент за мониторинг на рисковете		221
МВР – Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак, и разработване на модел за подкрепа на жертвите		76
ЕК – Подобряване и споделяне на знанието за ролята на интернет в процеса на трафика на хора		140
ЕК – Свободното движение на младите европейски граждани по време на криза		18
ЕК – Разработване на практики по идентификация, оценка и насочване на жертви в съответствие с правото на ЕС		21
ЕК – Създаване на система за управление на данни за конфискувано имущество в ЕС	58	76
ЕК – Барометър на корупцията в частния сектор – разработване и пилотиране на модел за сравнително виктимизационно изследване сред бизнеса за корупцията в частния сектор в ЕС	25	131
Европейска фондация за климата – Пътната карта за електроенергийния сектор на Югоизточна Европа		24
ЕК – Подпомагане на Европейския енергиен съюз чрез анализ на мотивите за индивидуалния и колективен енергиен избор в Европа	199	207
СНПООН/Прозрачност без граници – Регионална платформа за противодействие на корупцията в Югоизточна Европа		15
Национална Агенция Еразъм+ Франция – Интегриран подход за превенция на радикализацията в общността, пробационните служби и затворите	25	
ЕК – Подпомагане интеграцията на жени, получили международна закрила, чрез разработване и прилагане на комплексни интеграционни програми за обучение	38	102

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
ЕК – Финансиране на дейностите на организираната престъпност – фокус върху трафика на хора с цел сексуална експлоатация	164	136
ЕК – Подобряване на положението на пострадалите от престъпления и на взаимодействието между заинтересованите страни		23
Център за международно частно предприемачество – Постигане на икономическа устойчивост чрез преодоляване на недостатъците в управлението	56	
Център за международно частно предприемачество – От клептокрация към завладяване на държавата: руското влияние в Западните Балкани	35	112
МВР – Засилване на противодействието на правоприлагащите органи срещу трансграничната организирана престъпност в контекста на миграционната криза		97
Регионален съвет за сътрудничество – Регионална платформа за противодействие на корупцията и връзките ѝ с организираната престъпност в Югоизточна Европа		63
ЕК – Оценка на риска от изолация на заподозрените лица и обвиняемите	49	23
Фондация „Джърман Маршал" – Руското икономическо влияние в медийния сектор на страните от Черноморския регион	55	15
Институт „Отворено общество" (Будапеща) – Подпомагане на достъпа и използването на мерките по програма „Гаранция за младежта" от ромската младеж в България, Унгария и Румъния	44	17
Европейска фондация за климата – Децентрализация на енергетиката	53	14
Европейска фондация за климата – Регионален доклад „Пътната карта за електроенергийния сектор на Югоизточна Европа"	19	
Фондация „Смит Ричардсън" – Кремълският наръчник 2	159	23

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
ЕК – Гражданското общество за добро управление и антикорупция в Югоизточна Европа: изграждане на капацитет за мониторинг, застъпничество и повишаване на осведомеността		28
Швейцарско правителство – Преодоляване на институционалните дефицити в борбата с корупцията и организираната престъпност в България	46	256
ЕК – Новите престъпления в Европа и политиката, основана на доверие		
Женевски Център за демократичен контрол върху въоръжените сили – Частните охранителни фирми в Западните Балкани		12
ЕК/Централно звено за финансиране и договаряне (Турция) – Укрепване на енергийния диалог между ЕС и Турция в контекста на енергийните и управленски рискове в черноморския регион		43
ЕК – Приобщаване на ромите в крайдунавските региони: обмен на добри практики и модели на социално предприемачество между Румъния и България		1
ЕК – Анализ на измеренията на организираната престъпност и терористичните мрежи и разработване на ефективни инструменти за служителите в сферата на сигурността на предна линия	23	82
МВР – Разработване и прилагане на унифицирани стандарти за мониторинг на принудителното връщане, фаза II	23	82
Институт „Отворено общество" (Будапеща) – Завладяване на държавите в Европа: мониторинг на рисковете и формиране на политики за противодействие	130	134
Други проекти	100	29
Общо приходи от проекти	**1 906**	**2 178**

13. Приходи

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
Продажби на услуги	1 156	930
Приходи от безвъзмездни дарения	3	7
Други приходи	13	8
Общо приходи	**1 172**	**945**

14. Себестойност на продажбите и административните разходи

В себестойността на продажбите и административните разходи на Групата се включват:

Себестойност на продажбите	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
Разходи за материали и консумативи	14	16
Външни услуги	1 446	1 207
Амортизация	115	209
Заплати и хонорари	1 027	919
Социални осигуровки	149	133
Други разходи	220	567
Общо разходи	**2 971**	**3 051**

15. Финансови разходи, нетно

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
Приходи от лихви	-	-
Лихви, нетно	**-**	**-**
Печалби от валутно-курсови разлики, нетно	27	7
Загуби от валутно-курсови разлики, нетно	(37)	(44)
Печалби/загуби от валутно-курсови разлики, нетно	**(10)**	**(37)**
Други финансови разходи	(30)	(13)
Други финансови разходи, нетно	**(30)**	**(13)**
Финансови разходи, нетно	**(40)**	**(50)**

16. Разходи за данъци

Основните компоненти на разхода за данъци върху дохода за годините, приключващи на 31 декември 2017 и 2018 г. са:

	Към 31 декември	
	2018 г.	**2017 г.**
Текущи данъци	16	6
Разходи за данъци	**16**	**6**

Официалната данъчна ставка за 2018 г., определена със Закона за корпоративното подоходно облагане, е 10 % (2017 г.: 10 %). Отсроченият данък е изчислен на база временни разлики по балансовия метод, използвайки приложимите данъчни ставки.

Движение на отсрочени данъци през годината

	Баланс на 1 януари 2018 г.	**Приход в отчета за доходите**	**Баланс 31 декември 2018 г.**
Имоти, машини, съоръжения и оборудване	-	-	-
Търговски задължения	-	-	-
Нетни отсрочени данъчни активи/ (пасиви)	-	-	-

Данъчните власти могат да извършват проверки на финансовите отчети и документация за предходните пет години от настоящия данъчен период и да определят допълнителни глоби. Ръководството на Групата не разполага с информация, която би довела до значителни задължения в тази област.

През последните години не са били извършвани данъчни проверки.

17. Сделки със свързани лица

Групата е свързано лице с Фондация „Приложни изследвания и комуникации" и консултантските звена на Фондацията.

През годината са извършени следните транзакции:

Свързано лице	**Транзакции през годината**	**януари – декември**		**31 декември**		**31 декември**	
		2018 г.	**2017 г.**	**2018 г.**	**2017 г.**	**2018 г.**	**2017 г.**
		Транзакции		*Вземания*		*Задължения*	
Фондация ПИК	Договор за наем	51	48				
„АРК Консултинг" ЕООД	Договор за консултантски услуги	21	15			226	226
„ИР Комуникейшънс"	Договор за заем					200	200
Българска асоциация за оценка на политиките	Договор за заем		6	142	142		
		72	**69**	**142**	**142**	**426**	**426**

Сделки с директори и други ръководни лица

Общата сума на изплатените възнаграждения, хонорари и социални осигуровки, включени в разходите за външни услуги, са, както следва:

	2018 г.	**2017 г.**
Борд на директорите	283	251

18. Събития след датата на баланса

Няма значими събития след датата на финансовите отчети на Групата, които да изискват специфично оповестяване.